

OSNIVANJE I RAD PODRUŽNICE HRVATSKOGA KULTURNOG DRUŠTVA *NAPREDAK* U OSIJEKU 1922. – 1944.

dr. sc. Zdravko Matic

Hrvatsko vojno učilište
Dr. Franjo Tuđman
Ilica 256 b
HR-10000 Zagreb
zdravko.matic71@gmail.com

Izvorni znanstveni rad

UDK 061.237(497.5Osijek)“1922/1944“

Ključne riječi:

HKD *Napredak*
Osijek
Središnja uprava *Napretka*
rad
stipendije

*Na temelju arhivskoga gradiva i postojeće literature autor prikazuje osnivanje i djelovanje Hrvatskoga kulturnog društva 'Napredak' u Osijeku u razdoblju od 1922., kada je utemeljena osječka podružnica koja je unatoč političkim pritiscima u monarhističkoj Jugoslaviji uspjela ostvariti dio ciljeva iz svojega programa. Podružnica je zbog zabrane 1932. prestala djelovati da bi godinu dana kasnije ponovno uspostavila svoju djelatnost. Godine 1938. bio je zapriječen njezin rad te je djelovala smanjenim intenzitetom. Uspostavom NDH njezin je rad na kratko prekinut, ali je nastavila s radom sve do kraja 1944. U radu je umjesto zaključka opisano poslijeratno 'oživljavanje' *Napretka*.*

OSNIVANJE I RAD OD 1922. DO 1941.

Uspostavom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (dalje SHS) 1. prosinca 1918., Hrvatska je već na početku naslovljenog razdoblja izgubila autonomnost, čak i u obliku ograničene autonomije, kakvu je imala u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Bila je razbijena kao politička, gospodarska te nacionalna cjelina, iako je aktom o ujedinjenju 1. prosinca 1918. ušla u Kraljevstvo (Kraljevinu) SHS kao ravnopravni čimbenik.¹

Početak 1919., osim političkih previranja, promjene su osjetila i kulturna društva koja su djelovala u novoutemeljenoj državi. S obzirom na nove okolnosti, Hrvatsko kulturno društvo (dalje HKD) *Napredak* iz Sarajeva moralo je izraditi nova pravila koja je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu 3. prosinca te godine odobrila. Tri godine potom, Odlukom Ministarstva unutrašnjih djela Kraljevstva SHS, Pravila i rad HKD-a *Napredak* odobreni su 17. studenoga 1921.² Slijedom toga je Povjerenstvo za unutarnje poslove Zemaljske vlade u Zagrebu 6. prosinca te godine izdalo posljednju dozvolu za slobodno proširenje djelovanja.³

Glavna Napretkova podružnica za Hrvatsku sa sjedištem u Zagrebu imala je temeljnu zadaću – osnivanje novih podružnica na teritoriju cijele Hrvatske. Tako su već početkom 1921. započele intenzivne pripreme na osnivanju Napretkovih podružnica u Slavoniji, između ostalih u Brodu na Savi, koja je ubrzo prestala s radom zbog pritiska policijskih vlasti koje ju nisu odobrile.

S obzirom na to da je Osijek u to vrijeme bio najveći grad u Slavoniji, u vodstvo glavne podružnice u Zagrebu i Središnje uprave Napretka u Sarajevu razmišljalo se da se utemelji podružnica HKD-a *Napredak* i u Osijeku, koja bi bila *podcentrala* Napretka za Slavoniju. U svom radu Podružnica je naišla na snažnu potporu đakovačkog biskupa Antuna Akšamovića. U rujnu 1921. Središnja uprava Napretka iz Sarajeva imenovala je Milana Cepelića za povjerenika Napretka u Osijeku. U istom dopisu pismeno su se obratili nekolicini uglednih Osječana, između ostalih prof. dr. Dragi Cernjaku, dr. Tomi Matiću, Zori Noršić, Đuri Perišiću, prof. Batoriju, Rudolfu Turkoviću, Rudolfu Brolichu i prof. dr. Ljubomiru Maškoviću, da pomognu pri populariziranju i osnivanju Napretkove podružnice u Osijeku.⁴

Usljedio je lobiranje osječkih intelektualaca koji su na brojnim druženjima isticali značenje HKD-a *Napredak* za sve Hrvate i domoljube u Slavoniji. Nadnevka 23. studenoga 1921. iz Sarajeva je u Osijek doputovao Antun Odić, izaslanik Napretkove središnje uprave, koji je sazvao i vodio sastanak Inicijalnog odbora osječke podružnice HKD-a *Napredak*. Na sastanku održanom 26. studenoga osnovan je Privremeni odbor u koji su izabrani ugledni Osječani koji su mahom bili prosvjetni djelatnici: privremeni predsjednik dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije; tajnik Ljubomir Mašković, prof.; blagajnik Leonardo Fichtner, školski upravitelj; te članovi dr. Franjo Matić, ravnatelj Trgovačke akademije; prof. dr. Drago Cernjak, profesor Šumarskog liceja; Rudolf Turković, profesor Realne gimnazije; Marija Pinterović, ravnateljica Visoke ženske škole; Bratoljub Šram, učitelj vježbaonice, i Milan Župan. Nadzorni odbor činili su Milutin Mayer, županijski školski nadzornik; Ivan Pakacy, županijski školski nadzornik; Josipa Glembay i Zora Noršić, učiteljice Više djevojačke škole.⁵

Privremeni odbor imao je zadaću popularizirati ideju Napretka kako bi se organizacija mogla osloniti *na sve slojeve hrvatskoga naroda*. Unatoč osporavanju nekih lokalnih režimskih listova koji su otvoreno pozivali vlast da ne dopusti organizaciju Napretka u Osijeku, ipak je osnivačka skupština Napretkove podružnice održana 2. veljače 1922., u 15:00 sati, u dvorani Pučke škole u Jägerovoj ulici (zgrada današnjega Filozofskog fakulteta).⁶

Na osnivačkoj skupštini izabrano je vodstvo sastavljeno od petnaest članova gotovo iz svih društvenih slojeva. Sjednicu je, umjesto bolesnoga privremenog predsjednika Josipa Bösendorfera, otvorio tajnik Ljubomir Maštrović koji je pozdravio sve nazočne. Nakon glasovanja za predsjedateljicu skupštine izabrana je Marija Pinterović, a potom je u kraćem uvodniku tajnik Maštrović upoznao sve nazočne sa značenjem HKD-a *Napredak* u Bosni i Hercegovini, kao i o naporima da Društvo zaživi i u Slavoniji. Istaknuo je da u Osijeku ima mnogo školske djece, srednjoškolske i studentske mladeži koji su *najčešće prepušteni sami sebi i lošem utjecaju sredine u kojoj žive*. Među njima ima dosta nadarene djece iz siromašnih obitelji kojima je nužno pomoći na bilo koji način. Upravo zbog toga (...) *potaklo nas nekoliko odgojitelja mladeži i ravnatelja škole da objučeke prihvatimo poziv Središnjice Napretka u Sarajevu i da osnujemo, i u Osijeku, Napretkovu podružnicu*.⁷ Potom je pročitano pozdravno pismo iz Središnje uprave Napretka iz Sarajeva u kojemu se podsjeća *kako je Napredak uvijek bio daleko od svake stranačke politike, što mu je omogućilo da oko sebe skuplja sve slojeve hrvatskoga naroda te je to načelo Središnja uprava stavila i osječkoj podružnici pred oči. Osobitu pozornost je Središnja uprava stavila na srce novoj podružnici za organiziranje školske omladine. Napredak je pomogao i rješavao pitanja koja su tištala tisuće roditelja, a*

1 Naime, do Vidovanskog ustava 28. lipnja 1921. koristio se naziv Kraljevstvo, a od tog vremena država se imenuje kao Kraljevina SHS. Od jeseni 1929. do travnja 1941. nosi ime Kraljevina Jugoslavija. (Matković, H. *Suvremena politička povijest Hrvatske*, Zagreb 1995., 112–138.)

2 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 1 i 2 te br. 5 – 7, Sarajevo, 1922., 15 i 99.

3 Proširenje se odnosilo na cijelo područje Hrvatske, da bi zatim i Pokrajinska uprava u Sarajevu 14. rujna 1922. izdala odobrenje za slobodno djelovanje Napretka i na području Bosne i Hercegovine. (*Napredak* : kalendar za 1923. godinu, Sarajevo, 1922., 29; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 1 i 2 te br. 5 – 7, Sarajevo, 1922., 15 i 99.)

4 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 5, dok. br. 1463, 1464, 1465, 1471, 1479, 1633/1920; kut. 6, dok. br. 2122/1921; kut. 7, dok. br. 170/1921; kut. 10, dok. br. 1038, 1248, 1250, 1251, 1267, 1269, 1271, 1272, 1273, 1275/1921; kut. 11, dok. br. 1323, 1401, 1429 i 1585/1921.

5 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1823/1921.-22., Izvješće o izboru Privremenog odbora podružnice HKD-a *Napredak* u Osijeku.

6 Arhiv BiH, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22., Izvještaj s osnivačke skupštine HKD-a *Napredak* u Osijeku. Danas je ta zgrada u vlasništvu Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

7 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22.

to je pitanje manjka zdravog stana, dobre opskrbe i nadasve dobrog nadzora i odgoja mladih.⁸

Na osnivačkoj skupštini moglo se čuti kako u Osijeku i Slavoniji treba otvarati đачke domove za djecu srednjih škola. Nužno je osnivati dječja zabavišta i obdaništa (jaslice i vrtiće) u većim, naročito industrijskim mjestima, organizirati ferijalna skloništa i stručna putovanja. Potom se u razgovor uključio Milan Cepelić, prof., koji je govorio o konkretnim aktivnostima Napretka i naporima koje je to društvo poduzimalo kako bi školovalo brojnu hrvatsku mladež. Na javnom glasovanju koje je uslijedilo, u Upravni odbor Napretkove podružnice u Osijeku bili su izabrani predsjednik Viktor Frank, veletrgovac; potpredsjednik dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije; tajnik Milan Cepelić, profesor; zamjenik tajnika Stjepan Ilačić, učitelj; blagajnik Leonardo Fichtner, ravnatelj Pučke škole; zamjenica blagajnika Zora Noršić, učiteljica; odbornici Mladen Barbarić, profesor i vjeroučitelj na Realnoj gimnaziji, Dragutin Bošković, ravnatelj podružnice Jugoslavenske banke, i Ivan Bauer, obrtnik; zamjenici Adolf Plein, obrtnik, predsjednik Hrvatskoga pjevačkog društva *Zrinski*; Marija Pinterović, ravnateljica Više djevojačke škole i Ženske trgovačke škole; Milan Župan, ravnatelj Pučke škole; Ivan Krsto Dončević, ravnatelj Prve hrvatske štedionice i starješina Sokolske župe; te revizori Lujo Vice, ravnatelj Prve hrvatske štedionice, i Milutin Majer, županijski školski nadzornik.⁹

Potkraj 1922. podružnica HKD-a *Napredak* u Osijeku imala je dvjesto šezdeset jednog člana i ostvarila je prihod od 18.256,00 kruna, što je bio znak da je HKD *Napredak* prepoznat kao društvo solidarnosti, uzajamnosti i napretka.¹⁰

Bila je to i zasluga vodstva Podružnice kao i svesrdnog angažiranja njezinih uglednih članova. Jedan od temeljnih ciljeva osječke podružnice bio je širenje HKD-a na cijelu Slavoniju. Upravo iz toga razloga uspostavljena je još tješnja suradnja sa Središnjom upravom Napretka u Sarajevu, ali i tražena je potpora bosanskog ili đakovačkog i srijemskog biskupa, dr. Antuna Akšamovića, koji je od samoga početka bio naklonjen Napretku pa osim što je bio dobrotvor i veliki prijatelj Napretka, podržao je ideju i inicijativu da se u Osijeku sagradi Napretkov konvikt, koji bi imao namjenu smještaja učenika i studenata koji su bili na zanatskim školama i fakultetima.¹¹

U združenoj akciji Središnje uprave Napretka iz Sarajeva i osječke podružnice za podizanje novih učeničkih konvikata *Napredak* je 18. rujna 1922. dobio dozvolu *prosvjetnog odjeljenja* u Zagrebu kako bi školska omladina mogla u svojim redovima mjesnim doprinosima podupirati tu akciju

Napretka i da u toj akciji nastavnici mogu preuzeti dužnost društvenih povjerenika u svojim školama i ustanovama. Rješenjem *Ministarstva unutrašnjih djela Kraljevstva SHS broj: 21 034 od 6. srpnja 1921. godine to je već bilo odobreno*.¹²

Međutim, Napretkova podružnica u Osijeku nailazila je i na otpor pojedinih krugova. Prema Izvješću osječke podružnice za 1921./22., na Zanatsko-trgovačkoj školi, u kojoj su nastavnici većinom bili Srbi, usprotivili su se Napretkovoј akciji koju je među omladinom htio poduzeti tamošnji povjerenik i u isto vrijeme u tamošnjem glasilu Demokratske stranke *Jug*, u podlistu pod naslovom *Separatističko društvo*, obrušili su se na Napredak.¹³

Uslijedila je reakcija osječke podružnice HKD-a *Napredak* koja je u svojem priopćenju uredništvu *Juga* istaknula kako je HKD *Napredak* kulturno-prosvjetno društvo na čijem je čelu predsjednik koji je kao voditelj Društva radio u skladu sa zakonom i zakonskim propisima. U istom pismu citira se rješenje i preporuka zagrebačke vlade, što je objavljeno po školama i *sveukupna javnost je upoznata sa istim pa napadi 'dušebrižnika' u Osijeku nemaju nikakva temelja za isto*.¹⁴

Prema zapisniku XVIII. Napretkove redovne glavne godišnje skupštine, održane 29. lipnja 1922. u kinodvorani Napretkova zakladnog doma u Sarajevu, Skupštini je nazočio i delegat osječke podružnice Milan Cepelić, koji je izrazio zadovoljstvo sudjelovanjem na Glavnoj skupštini te istaknuo važnost organiziranja Napretkovih podružnica i na području Slavonije.¹⁵ Prema Cepelićevim riječima, osječka podružnica dugoročno je planirala organizirati niz kulturnih aktivnosti i sadržaja koji će omogućiti pučanstvu još snažnije kulturnu i etničku homogenost.¹⁶ Na Skupštini se, između ostaloga, raspravljalo o podupiranju hrvatskih prosvjetnih ustanova, širenju prosvjete i poticanju školske mladeži na rad, štednju za učeničke i studentske stipendije i bolju organizaciju kod raspodjele stipendija.

Na istoj godišnjoj skupštini u Sarajevu donesena je odluka o raspisivanju natječaja za stipendiranje učenika i studenata za sljedeću školsku godinu 1922./23. te smještaj u konvikte. Za učenike srednjih i stručnih škola bile su predviđene ukupno četrdeset četiri stipendije u iznosu 20.000 dinara te šesnaest visokoškolskih stipendija u iznosu od 184.000 dinara. Rok za podnošenje zamolbi učenika srednjih škola bio je 31. srpnja 1922., a 20. kolovoza za visoke škole. Uz zamolbu su kandidati trebali priložiti zadnju

8 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22.

9 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22.; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 3, Sarajevo, 1922., 37–38.

10 *Napredak* : kalendar za 1923. godinu, Sarajevo, 1922., 42.

11 S obzirom na to da je od samoga osnutka HKD-a *Napredak* u Sarajevu 1902. Katolička crkva bila involvirana u proces izgradnje Napretka, željela je da kler podrži i pomogne kod osnivanja svih podružnica i izvan Bosne i Hercegovine. (*Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 5–7, Sarajevo, 1922., 94.)

12 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 1 i 2, Sarajevo, 1922., 12–13.

13 Izvješće se odnosi na razdoblje 1920. iako je dokument svrstan u razdoblje 1921./22. List *Jug* izlazio je 1920./21., zatim opet izlazi tek 1925. (Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22., Izvješće podružnice HKD-a *Napredak* iz Osijeka.)

14 Naime, u Izvješću se naglašava da HKD *Napredak*, prema svojim Pravilima, ima zadaću i potrebu osnivati podružnice gdje god se za to osjeti potreba naroda. (Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22.)

15 Osim osječke podružnice, u to vrijeme djelovale su podružnice u Đakovu, Brodu na Savi, Vinkovcima, Vukovaru i Županji.

16 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22., Izvješće Središnje uprave Napretka u Sarajevu.

školsku svjedodžbu, krsni list, svjedodžbu siromaštva, liječničku svjedodžbu i gruntovni izvadak. Sve zamolbe osječkih stipendista trebalo je poslati preko osječke podružnice. Svjedodžbe siromaštva trebali su potpisati seoski glavari ili župni uredi, te obvezno porezni ured. Kandidati izvan Osijeka trebali su svoje zamolbe s priloženom dokumentacijom poslati direktno Središnjoj upravi Napretka u Sarajevo.

Jedna od aktivnosti Napretkove podružnice u Osijeku bila je i organizacija omladinskih organizacija po osječkim školama. Glavne Napretkove omladinske organizacije u Osijeku bile su na Višoj djevojačkoj školi i Trgovačkoj akademiji. Za ilustraciju, samo na Trgovačkoj akademiji bilo je nekoliko stotina članova. Na Višoj djevojačkoj školi i Državnoj dvorazrednoj trgovačkoj školi, koja je radila uz Višu djevojačku školu koju je vodila povjerenica Zora Noršić, u rad Napretkove podružnice 1922. bilo je uključeno sto pedeset pet učenica koje su bile aktivne članice. U organizaciji Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva¹⁷ i Napretkove podružnice iz Osijeka već u ožujku 1922. u Osijeku je održano niz predavanja iz područja gospodarstva. Već na prvi tečaj javilo se više od šezdeset polaznika. Ukupno je održano trideset šest trodnevnih gospodarskih tečajeva i deset jednodnevnih. Prema arhivskim podacima, tečajeve je pohađalo preko 3.000 osoba. Napatkom Središnje uprave Napretka iz Sarajeva održani su tečajevi iz područja zadrugarstva i u pojedinim selima. Teme su bile sljedeće: *o unapređenju seoske proizvodnje, o obrađivanju zemlje, melioracijama, o komasaciji, o gnojidbi uopće – stajskim i umjetnim gnojivima, mljekarstvo, uzgoj stoke, livadarstvo, vinogradarstvo i voćarstvo*. Iz zagrebačke podružnice u Osijek su poslana dva stručnjaka za vinogradarstvo i voćarstvo te su i financijski pomogli cijelu akciju. Cilj predavanja na tečajevima bio je da se stanovnici sela zadrže na selu i da se zaustavi njihovo daljnje iseljavanje u grad.¹⁸

Gradsko poglavarstvo Osijeka podupiralo je *Napredak* te je odlukom svojih članova darovalo 1.000 dinara osječkoj podružnici.¹⁹

Jedna od glavnih zadaća Napretkove podružnice u Osijeku bila je upoznavanje pučanstva s programom i sadrža-

jem HKD-a *Napredak*, a to je činila na različite načine i u različitim prigodama. Tako je samo od listopada do prosinca 1923. održano niz popularnih predavanja i sastanaka sa simpatizerima Napretkova društva. Podijeljen je promidžbeni materijal po svim srednjim školama i gimnazijama u Osijeku, napose nakon odobrenja vlasti, kada su i sami profesori mogli sudjelovati u predstavljanju programa i sadržaja Napretka i tako poticati mlade ljude da se uključe u njegov rad.

Krajem 1923. u Osijeku je nastavljen intenzivan rad na prikupljanju priloga za *Napredak*, kao i organiziranjem prvih Napretkovih zabava, tombola, književnih večeri, večeri poezije i pjevačkih skupina, izložbi likovnih umjetnika, popularnih predavanja itd.²⁰ Sljedeće godine osječka podružnica ostvarila je prihod od 17.100 dinara. Gradska vlast Osijeka 1924. uplatila je na račun Napretkove podružnice u Osijeku iznos od 5.000 dinara za njene kulturne i prosvjetne potrebe, te su od tadašnjega gradonačelnika Osijeka Vjekoslava Hengla bili oslobođeni plaćanja gradskog priraza.²¹ Zahvaljujući susretljivosti gradskih vlasti, napose gradonačelnika dr. Hengla, 22. lipnja 1924. dobili su u najam dio Pukovnijskog vrta (današnji Perivoj kralja Tomislava), gdje je *Napredak* priredio zabavu uz sudjelovanje hrvatskih pjevačkih društava i vojne glazbe. Prihod od zabave bio je namijenjen za stipendije siromašnih i vrijednih srednjoškolaca i visokoškolaca.²² Osječka podružnica nastojala je svake godine organizirati niz kulturnih manifestacija: zabave, tombole, skupljanje novčanih priloga, priređivanje balova, koncerata, nastupa književnih i pjevačkih skupina te razna kulturno-prosvjetna natjecanja i promocije. Uspostavila je punu suradnju sa Središnjom upravom Napretka u Sarajevu, što je razvidno iz njihovih redovitih godišnjih izvješća o prihodima i rashodima, kao i stipendiranju učenika i studenata s područja Osijeka, ali i cijele Slavonije.

O aktivnosti osječke podružnice svjedoči činjenica da je kao član Središnje uprave Napretka za 1925. s područja Osijeka delegiran Antun Kobačić, prof., koji je u osječkoj podružnici obnašao dužnost zamjenika odbornika u dva mandata, 1924./25. i 1925./26.²³

Prema Izvješću osječke podružnice za društvenu godinu 1926./27., Upravni odbor Napretka činili su: predsjednik Miroslav Narančić, zamjenik direktora Gradske štedionice; potpredsjednik dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije; tajnica Zora Noršić, učiteljica; blagajnik Josip Sučić, profesor Trgovačke akademije; revizori Ljudevit Vice, upravitelj podružnice Prve hrvatske štedionice; Ivan Krsto Dončević, ravnatelj Gradske štedionice; odbornici Ante Orol, ravnatelj; Ivan Aničić, trgovac; Anto Kobačić, profesor Trgovačke akademije; te zamjenici odbornika dr. Josip Hartinger, liječnik, i Josip Wein, graditelj. Ukupno je Podružnica imala četiristo dva člana, a te godine ostvarila je prihod od članarine 11.900 dinara. Prema Izvješću Središnje

17 Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, strukovno društvo osnovano 3. II. 1841. Utemeljili su bili biskup J. Haulik, D. Rakovec, grof L. Nugent i N. Zdenčaj, a prvi predsjednik J. Haulik. Cilj Društva bio je razvoj i unapređenje poljodjelstva. U tu svrhu Društvo je osnivalo svoje podružnice u većim općinskim mjestima i 1842. pokrenulo *Gospodarski list*. Odlukom društva 17. III. 1845. osnovan je Gospodarski zavod na Ksaveru u Zagrebu na kojem su se osposobljavali seoski mladići u vrtlarstvu, voćarstvu, pčelarstvu i svilarstvu. Društvo je 1853. pokrenulo inicijativu za osnivanjem gospodarske škole koja je ostvarena otvaranjem Kraljevskoga gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima 19. IX. 1860. Učilište je postalo značajno središte kulturnog i intelektualnog života Hrvatske te obrazovanja seoskih gospodarima i voditelja vlastelinskih posjeda. Inicijativom podružnice Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva u Osijeku 1916. osnovan je Agrikulturno-kemijski zavod, iz kojeg se razvio današnji Poljoprivredni institut. (Hrvatska enciklopedija, sv. IV, Zagreb, 2003., 248.)

18 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22., Izvješće podružnice HKD-a *Napredak*, Osijek.

19 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 12, dok. br. 1826/1921.-22., Izvješće podružnice HKD-a *Napredak*, Osijek; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 4, Sarajevo, 1922., 61.

20 *Napredak* : kalendar za 1926. godinu, Sarajevo, 1925., 156.

21 Državni arhiv u Osijeku (dalje DA Osijek), Fond *Gradsko poglavarstvo Osijek*, br. dok. 25584/1924.

22 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 2–3, Sarajevo, 1925., 28.

23 Kalendar Hrvatskoga radiše i Napretka za prostu 1926., Zagreb – Sarajevo, 1925., 161.

uprave Napretka iz Sarajeva 1926., *Napretkove* stipendije dobili su Josip Hamm, student Filozofskog fakulteta Osijek, Ivan Mrljak, student Medicinskog fakulteta Osijek, i Lucija Karalić, Preparandija Osijek.²⁴

Međutim, već 6. siječnja 1929. godine kralj Aleksandar ukinuo je parlamentarni sustav i uveo samovlašće, poznato kao *Šestosiječanjska monarhistička diktatura*.²⁵ To je još više otežalo rad podružnica HKD-a *Napredak* u Hrvatskoj. Najčešće su teškoće činile policijske vlasti svojim nadzorom, premetačinama, pritiscima i premještanjima u drugo mjesto Napretkovih povjerenika i članova, zatim zlostavljanjima i uhićenjima. Do kraja studenog 1929. od sto četrdeset šest Napretkovih organizacija njih pedeset bilo je na različite načine onemogućeno u radu. Takav je slučaj bio i s osječkom podružnicom čiji su članovi privođeni na obavijesne razgovore, uhićivani, zastrašivani od policije, ali i drugim represivnim metodama zaprječivani u radu. Unatoč svemu, Napretkova podružnica Osijek Gornji grad prikupila je 7.085,00 dinara, dok je samo godinu dana ranije 1928./29. ostvarila prihod u iznosu od 20.585.10 dinara.²⁶

Početkom 1930. osječkoj podružnici Napretka priključili su se i novi brojni uglednici koji su željeli pomoći Društvu. Svakako treba spomenuti dr. Kamila Firingera, odvjetnika; dr. Stjepana Gojtana, liječnika; dr. Slavka Michla; dr. Milana Čačinovića, zubara; Milana Blažekovića, tajnika osječke šećerane; Josipa Hartla, ravnatelja Prve hrvatske dioničke tiskare; Aleksandra Hećimovića, sudbenog vijećnika; Ivana Aničića, trgovca, i Ernesta Zeisbergera, ekonomista.²⁷ Većina njih bila je aktivno uključena u Upravni odbor i rad osječke podružnice. U Osijeku je djelovala i grupa zakladnika koji su bili imućnijeg imovinskog stanja te su pomagali osječku podružnicu. Tako su članovi zaklade uplaćivali godišnje iznose od 25.000 dinara, veliki dobrotvori 10.000 dinara, dobrotvori 2.000 dinara, doživotni članovi 500 dinara, a redoviti članovi od 4 do 7 dinara mjesečno, ovisno o svojim primanjima.²⁸

S obzirom na to da je u Osijeku djelovala jedna grupa²⁹ uspješnih gospodarstvenika, bankara, privrednika i poduzetnika, krajem 1929. pojavila se među njima ideja da, prema uzoru na Štedno-zajmovnu i Privrednu zadrugu koju je osnovao HKD *Napredak* u Sarajevu 1923., osnuju i u Osijeku Napretkovu zadrugu. Među najistaknutijima članovima treba spomenuti Milana Blažekovića, dr. Matiju Bešlića i Josipa Hartla. Osnovana je u siječnju 1930., a predsjednik je bio Milan Blažeković, tajnik Šećerane, a potpredsjednik dr. Matija Bešlić. Zadruga je registrirana kod Trgovačkog suda

u Osijeku, a cilj joj je bio pomagati hrvatsko gospodarstvo.³⁰ Bila je također učlanjena u Savez Napretkovih zadruga sa sjedištem u Sarajevu, a razvila je veliku djelatnost napose od 1941. do 1945.³¹

Član Zadruga mogla je biti svaka fizička osoba koja je odjednom ili barem u dva obroka uplatila jedan ili najviše tri udjela po 100 dinara te se obvezala na redovitu vezanu štednju. U Zadruzi nije bilo dividende te se nije dijelila dobit pa je po zakonu bila oslobođena plaćanja poreza, prireza, taksa i poštarina. Sva ta ušteda išla je u korist Napretkove zadruga. Godine 1931. Napretkova podružnica je nakon stagnacije uspjela ostvariti ukupni prihod od 22.780,92 dinara, od toga je 5.034,44 dinara bilo uplaćeno na račun Središnje uprave Napretka u Sarajevu, a na račun osječke podružnice 7.349 dinara. Zalaganjem predsjednika Napretkove podružnice Gornji grad Blažekovića, osnovano je u Donjem gradu Napretkovo povjereništvo koje je do sredine 1930. prikupilo 629 dinara prihoda, a do sredine sljedeće godine 2.998 dinara.³²

Od 14. travnja 1932. Uprava policije u Zagrebu dostavila je Banskoj vlasti Savske banovine u Zagrebu prijedlog da se *hrvatsko kulturno društvo 'Napredak', Glavna podružnica Zagreb i sve podružnice toga društva u Savskoj Banovini – raspuste*, jer je po njezinoj ocjeni društvo *Napredak* *prekoračilo svoj statutarni krug i postupalo protiv državnog poretka*.³³ Odluku o tome Banska uprava Savske banovine zatražila je od Ministarstva unutarnjih poslova u Beogradu, koje ih je izvijestilo da moraju poduzeti sve mjere propisane zakonom. Istovremeno, policija je stavila pod prismotru sve aktivne članove Napretka te su uslijedila uhićenja, pretresi stanova i prostorija Napretkovih podružnica.³⁴

Stoga je Banska uprava Savske banovine 10. listopada te godine donijela odluku o raspuštanju Glavne podružnice HKD-a *Napredak* u Zagrebu, a potom i o raspuštanju Napretkovih podružnica na području Slavonije, i to u Osijeku, Novoj Gradiški i Valpovu.³⁵ U odluci o raspuštanju Napretkove podružnice u Osijeku od 13. listopada Banska uprava Savske banovine navela je kako se ta podružnica *u svom društvenom delovanju ne rukovodi sa odobrenim društvenim pravilima, nego ispoljavanjem plemensko-separatističkog smera pokazalo, da osim pravilima predviđenog cilja ide i za drugim političkim ciljevima protivnima današnjem državnom poretku*, bez navođenja ijednoga konkretnog primjera.³⁶ Žalba Podružnice na tu odluku od 25. listopada je

24 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1926., br. spisa 943, kut. br. 2, kutija u fondu: 198, Stipendisti B – Z.

25 Isto, 172.

26 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 1 – 2, Sarajevo, 1930., 28; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 4, Sarajevo, 1930., 47–51. S izvanredne glavne godišnje skupštine Napretka održane 30. III. 1930. u Sarajevu.

27 *Napredak* : kalendar za 1939. godinu, Sarajevo, 1938., 218.

28 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 7, Sarajevo, 1931., 82.

29 Isto, 85.

30 Bila je također učlanjena u Savez Napretkovih zadruga sa sjedištem u Sarajevu, a razvila je veliku djelatnost napose od 1941. do 1945.

31 Hrvatski list, Osijek, 30. siječnja 1930.; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 3 – 4, Sarajevo, 1945., 115.

32 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 66, dok. br. 643/1930.; kut. 76, dok. br. 1376; Dizdar, 2003., 297.

33 HDA, SB, UO, II. pov. D. Z., br. 11.775, kut. 1127.

34 HDA, Fond *Savska banovina, upravni odjel* (dalje: SB UO), pov. II., D. Z., br. 575/1931. Izvješće Uprave policije u Zagrebu upućeno 23. I. 1931. Banskoj upravi Savske banovine o djelovanju Glavne podružnice HKD-a *Napredak* u Zagrebu; *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 5 – 6, Sarajevo, 1931.

35 HDA, SB, UO, II. pov. D. Z., br. 11.775/1932., kut. 1127. Uz prijedlog o raspustu HKD-a *Napredak* na području Savske banovine dati su i prilozima te ostala korespondencija s upravnim vlastima.

36 HDA, SB UO II. pov. D. Z., br. 26.448 i br. 26.583/1932., kut. 1247,

odbijena, a odluku Banske uprave odobrilo je Ministarstvo unutarnjih poslova.³⁷

Međutim, Središnja uprava Napretka uputila je Banskoj upravi Savske banovine žalbu na navedenu odluku i zatražila da joj se ponovno odobri rad. U podužoj korespondenciji i sedamnaest podnesenih zamolbi te zauzimanjem istaknutih osoba iz političkog i javnog života, kao primjerice Karla Kovačevića iz Jazavice kod Novske, to su pitanje pokrenuli i u jugoslavenskoj Skupštini te izvršili pritisak na bana dr. Perovića u Zagrebu. Nakon svih pritisaka i lobiranja, odlukom Banske uprave Savske banovine od 20. listopada 1933., rad Glavnoj podružnici HKD-a *Napredak* u Zagrebu bio je dozvoljen, a time i Napretkovim podružnicama na njezinom području.³⁸ Na području Slavonije najprije je 28. listopada 1933. osnovana Napretkova podružnica u Daruvaru³⁹, a 29. listopada obnovljen je rad Napretkove podružnice u Osijeku.⁴⁰ Na osječkoj izbornoj skupštini u Upravni odbor izabrani su: predsjednik Pavao Srinčić, ravnatelj Croatia osiguranja; potpredsjednik Josip Šeper, župnik gornjogradске župe sv. Petra i Pavla; tajnik Dragutin Fijember, građanski pristav; blagajnik Ferdo Frey, činovnik Croatia osiguranja, te odbornici Matija Pavić, svećenik; Robert Besetzky, kanonik; Milan Blažeković, tajnik osječke šećerane; Nikola Butković, obrtnik; Aleksandar Hećimović, sudski savjetnik; Karlo Kohler, tehnički činovnik; Kamilo Krvarić, upravitelj Hrvatskog lista; Josip Lakšteter, agronom; Ferdo Mandić, knjižar; Marijan Kristić, činovnik; Ninoslav Banović, činovnik, i Ivan Mavrin, veletrgovac. Nadzorni odbor činili su: Ivan Aničić, obrtnik; Franjo Helfrich, činovnik, i Olga Mrljak, činovnica.

Godine 1933./34. osječka podružnica imala je sto šezdeset tri aktivna člana i ostvarila je ukupan prihod od 7.602 dinara. Od toga iznosa na račun Središnje uprave Napretka u Sarajevu uplaćeno je 1.329 dinara, a na račun učeničkih i studentskih stipendija 4.500 dinara.⁴¹ U sljedećoj društvenoj godini od srpnja 1934. do srpnja 1935. povećan je broj članova na sto devedeset tri, s prihodom od 22.834 dinara, od čega je 4.166 dinara uplaćeno Središnjoj upravi Napretka u Sarajevu, dok je 7.800 dinara uplaćeno za različite učeničke i studentske pogodnosti. Ukupni prihodi od članarine Podružnice iznosili su 10.784,95 dinara.⁴² Stipendije su dodijeljene dvojici učenika, Ivanu Šnajderu i Alojziju Schmidtu iz Osijeka, za gimnaziju i mjesto u konviktu.⁴³

Na redovitoj godišnjoj skupštini osječke podružnice održane u lipnju 1934. izabrano je novo vodstvo. Predsjednik je

bio Karlo Kohler, potpredsjednik Nikola Butković, tajnica Dragica Petrović, blagajnica Olga Mrljak, revizori Vjekoslav Benak, Branko Mrljak i Jakob Šeb. Odbornici su bili Pavao Srinčić, Milan Blažeković i Aleksandar Hećimović, zamjenici odbornika Ivan Aničić i Dragutin Engelhardt.⁴⁴

Prema Napretkovim izvješćima, u srpnju 1934. Napretkova zadruga u Osijeku uspostavila je svoje glavno povjereništvo, koje je preko mjesnih povjerenika na terenu okupljalo zadrugare.⁴⁵

U organizaciji osječke Napretkove podružnice, 8. rujna održana je prva društvena veselica u prostorijama Hrvatskoga doma u Gornjem gradu. Svrha veselice bila je da se upoznaju građani Osijeka s radom HKD-a *Napredak*. Pozivu se odazvala većina članova koji su bili spremni pomoći, a posebno su njegov rad podupirali obrtnici, činovnici i mladež.⁴⁶

Ubojstvo kralja Aleksandra u Marseillesu u listopadu 1934. značajno je utjecalo na pojačanu protuhrvatsku represiju režima i njegovih političkih pobornika, a što je, uz ostalo, imalo za posljedicu raspuštanje pojedinih Napretkovih podružnica i progon njegovih članova. Osječka je podružnica, kao glavna podružnica za Slavoniju, i tijekom 1935. uspjela održati dobru razinu svoje aktivnosti. Uz svoja sto devedeset tri člana uspjela je ostvariti prihod od 22.834 dinara.⁴⁷ Sljedeće godine imala je dvjesto četiri aktivna člana, a ostvarili su prihod od 26.375,70 dinara. Na račun Središnje uprave Napretka uplatili su 4.643 dinara, a 10.600 dinara bilo je uplaćeno za učeničke i studentske stipendije.⁴⁸ U svibnju 1935. u Osijeku je održana tradicionalna Napretkova zabava na kojoj je sudjelovalo mnoštvo Osječana. Tadašnjeg predsjednika ing. Karla Kohlera iznenadio je dopis Gradskog poglavarstva kojim su uz dopusnicu za održavanjem tradicionalne Napretkove zabave 19. svibnja besplatno dobili i dvoranu u Gradskom vrtu za zabavu u vremenu od 15:00 do 23:00 sata i time još jednom pokazali da daju punu potporu djelovanju HKD-a *Napredak* u Osijeku.⁴⁹

Prema zapisniku 31. redovite godišnje skupštine Središnje uprave Napretka, održane od 7. do 9. srpnja 1935. u Sarajevu, sjednici je nazočio i Milan Blažeković kao predstavnik osječke podružnice. Na toj je sjednici *Sekcija za prijedlog* usvojila prijedlog osječke podružnice da se i učenici mogu učlaniti u Napredak s članarinom od 1 dinar bez glasila i 2 dinara s glasilom, ali da nemaju ni aktivno ni pasivno pravo glasa ako nisu punoljetni. Na prijedlog Napretkove podružnice u Osijeku, Središnja uprava Napretka odobrila je da podružnice mogu priređivati predavanja istaknutih kulturnih i prosvjetnih djelatnika te da troškove predavanja podmire

Odluka o raspuštanju Podružnice Napretka u Osijeku.

37 HDA, SB UO II. pov. D. Z., br. 28.694/1932.

38 HDA, SB UO II. pov. D. Z., br. 649/1935., kut. 356.

39 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 94, dok. br. 2514/1933., Izvješće o osnivanju Podružnice Napretka u Daruvaru.

40 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 95, dok. br. 2728/1933., Izvješće o osnivanju Podružnice Napretka u Osijeku; i kut. 96, dok. br. 3214/1933. Zapisnik Konstituirajuće skupštine Podružnice Napretka u Osijeku od 21. listopada 1933.

41 Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 11 – 12, Sarajevo, 1933., 157.

42 Napredak : kalendar za 1935. godinu, Sarajevo, 1934., 26.

43 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1934., kut. br. 23, br. spisa 1950, kut. u fondu 219, Stipendisti M – E.

44 Napredak : kalendar za 1935. godinu, Sarajevo, 1934., 26.

45 Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 7, Sarajevo, 1934., 77, 82 i 93–94.

46 Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 3 i 9, Sarajevo, 1938. te br. 4, Sarajevo, 1939.

47 Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 3 i 4 te br. 7, Sarajevo, 1934., 49, 77, 93–94; Napredak : kalendar za 1935. godinu, Sarajevo, 1934., 1, 11 i 18–33.

48 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1935., kut. br. 26, br. spisa 2224, kut. u fondu 222, Stipendisti LJ – S.

49 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 1110, dok. br. 1587/1936., Godišnje izvješće Napretkove podružnice u Osijeku.

iz ulaznica prema obrascu pučkih sveučilišta.⁵⁰ Iz godišnjih izvješća od lipnja 1936. do lipnja 1937. upućenih Središnjoj upravi Napretka u Sarajevu osječka podružnica imala je dvjesto dvadeset četiri aktivna člana i ostvarila dobit od 31.380 dinara; na račun Središnje uprave Napretka uplaćeno je 2.097 dinara, a za učeničke i studentske stipendije 12.100 dinara. Na račun Podružnice uplaćeno je 13.248,35 dinara.⁵¹

Na inicijativu osječke podružnice, 5. siječnja 1936. priređena je velika zabava u dvorani gornjogradskog hotela *Central* radi prikupljanja novca za pomoć siromašnim učenicima iz Osijeka i okolnih mjesta. Napretkovo glasilo izvješćuje da je dvorana bila prepuna članova i simpatizera Napretka *uz šarenilo narodnih nošnji i dekoraciju stolova*. Hrvatsko pjevačko društvo *Zrinski* otpjevalo je Napretkovu himnu i Vukovićevu Budnicu. Potom je deklamiran Šenin *Klevetnik Hrvatske* uz gromoglasan pljesak.⁵² I te godine Podružnica je uspješno radila na povećavanju broja članova i simpatizera HKD-a *Napredak*. Osnivali su Napretkove omladinske sekcije koje su sudjelovale u radu podružnica, davale učenicima jednokratne novčane potpore te preko Središnje uprave Napretka dodjeljivali stipendije učenicima i studentima s njihovog područja. Zatim su sudjelovali samostalno ili u zajednici s drugim hrvatskim društvima u organizaciji HKD-a *Napredak* u proslavama, komemoracijama i drugim aktivnostima (primjerice: Zrinsko-frankopanska, Ćirilometodska proslava, sijela, izleti, predavanja itd.), i prikupljali priloge za *Napredak*. Redovno su prodavali Napretkove materijale (božićne i uskršne karte, kalendare, pjesmarice).⁵³

U 1937./38. Podružnica je imala dvjesto sedamdeset pet članova, a ostvarila je ukupni prihod od 25.854 dinara. Od toga iznosa na račun Središnje uprave Napretka uplaćeno je 4.134 dinara, a na račun raznih pogodnosti (stipendije, putni troškovi itd.) potrošeno je 9.350 dinara. Dodijeljeno je devet učeničkih i studentskih stipendija.⁵⁴ U studenom 1937. održana je sjednica osječke podružnice na kojoj se, između ostalog, raspravljalo i o novom Pravilniku Napretkovih omladinskih sekcija koji je donijela Središnja uprava Napretka iz Sarajeva u listopadu 1937. U zaključcima se, između ostalog, ističe da su *omladinske sekcije sastavni dio Napretkovih podružnica i povjerenstava, koje imaju potpunu ingerenciju nad radom tih sekcija. I do sada se rad pojedinih većih Napretkovih organizacija razvijao u pojedinim sekcijama, npr., u sekcijama za organizacije, konvikte, širenje prosvjete u narodu, čitaonicu, glazbu itd., s određenim pododborima. Putem svojih omladinskih sekcija 'Napredak' je kanio organizirati svu hrvatsku omladinu, u prvom redu, po svim mjestima u kojima se nalaze stručne i srednje škole te sveučilišta. Glavna je svrha tih sekcija da se putem*

*hrvatske omladine širi i ostvaruje program 'Napretka', da se omladina izgrađuje na socijalnom i kulturnom polju u suvremenom narodnom duhu.*⁵⁵ Iniciranjem osnivanja većeg broja Napretkovih omladinskih sekcija, stajalište Predsjedništva osječke podružnice bilo je da će se time *osjetiti potreba održavanja zajedničkih godišnjih sastanaka i zbrova predstavnika sekcija radi izmjena mišljenja o raznim aktualnim pitanjima i potrebama omladine, zauzimanjem zajedničke taktike u kulturnom radu i uopće u javnim nastupima.*⁵⁶

Tijekom društvene 1938./39. broj članova Napretkove podružnice u Osijeku neznatno se smanjio, na dvjesto šezdeset aktivnih članova. Ukupni prihodi koje je Podružnica ostvarila iznosili su 30.686 dinara. Na račun Središnje uprave Napretka u Sarajevu uplaćeno je 7.487 dinara, a rashodi podružnice iznosili su 13.922,50 dinara. Dodijeljeno je devet stipendija učenicima i studentima, na što je utrošeno 14.800 dinara.⁵⁷ Podružnica je i tijekom društvene godine imala niz aktivnosti, npr. u srpnju i kolovozu održane su, u sklopu društvenih večeri, i druženja u prostorijama Napretkove Podružnice, uz ples i glazbu. U tom je razdoblju široka Napretkova akcija *protiv nepismenosti*, u dogovoru s Klubom ABC i Predsjedništvom Seljačke sloge, koju je podržalo rukovodstvo HSS-a i njihov predsjednik Vladko Maček. Akcija je zahvatila i područje Slavonije i njom se nastojala podići postojeća razina pismenosti, po kotarima. Osijek je uspio smanjiti nepismenost s 24 na 14 %, što je bio zavidan rezultat. Sličan uspjeh imali su i ostali kotari u Slavoniji.⁵⁸ Velika Napretkova akcija na edukaciji pučanstva Slavonije uspješno se provodila, sve do početka rata.

I nakon uspostave Banovine Hrvatske 1939., sve podružnice u Hrvatskoj, pa tako i osječka, nastavile su s radom. Prema arhivskim podacima, društvene godine 1939./40. Podružnica je imala dvjesto šezdeset osam članova. Zanimljivo je da 1939. nije dodijeljena Osječanima nijedna stipendija, iako je ukupni prihod Podružnice iznosio 31.728,50 dinara. Slijedom odluke Središnje uprave Napretka iz Sarajeva i te godine uplaćeno je na njihov račun 6.693,50 dinara. U rujnu na redovitoj sjednici osječke podružnice promijenjen je dio Upravnog odbora. Tako je za tajnika, umjesto Tomi-

55 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1937., kut. br. 112, br. spisa 2236/1937. Zapisnik s održane sjednice Napretkove podružnice u Osijeku, 15. studenog 1937.

56 Isto.

57 Stipendije su dodijeljene sljedećim osobama: Antun Lenić, Visoka komercijalna škola; Zorica Ovničević, Filozofski fakultet; Stjepan Užarević, Učiteljska škola; Petar Štenberger, Učiteljska škola; Antun Perčević, Učiteljska škola; Vjekoslav Hartly, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu; Dimitrije-Zvonimir Šetušić, Trgovačka akademija; Ivica Đurić, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu; Albert Hercog, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu. (Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1938., kut. br. 37, br. spisa 2872, kut. u fondu 223, Stipendisti O – S.

58 Tako, primjerice, Slavonski Brod od 16 na 8 %, Nova Gradiška od 21 na 12 %, Novska od 21 na 12 %, Kutina od 24 na 14 %, Županja od 20 na 12 %, Vinkovci od 18 na 8 %, Vukovar od 20 na 11 %, Osijek od 24 na 14 %, Valpovo od 21 na 12 %, Donji Miholjac od 17 na 8 % i Virovitica od 26 na 16 %. (Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 10, Sarajevo, 1937., 120, članak Napretkova akcija protiv nepismenosti; br. 11, Sarajevo, 1938., 137, članak Širenje pismenosti.)

50 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 8, Sarajevo, 1935., 104–105.

51 *Napredak* : kalendar za 1936. godinu, Sarajevo, 1935., 126.

52 *Napredak* : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 9, Sarajevo, 1936., 132.

53 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1936., kut. br. 29, br. spisa 2653, kut. u fondu 225, Stipendisti L – S.

54 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1938., kut. br. 37, br. spisa 2872, kut. u fondu 223, Stipendisti O – S.

slava Kočiša, izabran Ivan Marić. Novi odbornici bili su: Dragutin Škuljević, Josip Makšteter i Marko Palić. Ostali dio Upravnog odbora ostao je isti.⁵⁹

Iz godišnjih izvješća od lipnja 1940. do lipnja 1941., upućenih Središnjoj upravi Napretka u Sarajevu, osječka podružnica bila je jedna od uspješnijih u Slavoniji. Broj članova ostao je isti (dvjesto šezdeset osam), iako se već osjećala ratna psihoza. Ukupni prihodi Podružnice povećani su te su iznosili 34.845 dinara, od kojih je na račun Središnje uprave Napretka iz Sarajeva uplaćeno 6.340 dinara. Osnovane omladinske sekcije aktivno su sudjelovale u radu Podružnice, od davanja poduke slabijim učenicima, prikupljanja novca za siromašne slojeve pučanstva, prodaje Napretkovih materijala (božićne i uskrse karte, kalendare, pjesmarice). Sudjelovali su u pomoći kod organiziranja proslava, komemoracija, sijela, izleta, predavanja itd.⁶⁰ Dodijeljeno je dvanaest stipendija za studente i učenike slabijeg imovinskog stanja.⁶¹

DJELOVANJE OD 1941. DO 1945.

Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (dalje NDH), Napretkove podružnice, pa tako i ona u Osijeku, nastavile su s djelovanjem iako nova vlast nije pokazivala previše razumijevanja za njihov rad.⁶²

U vrijeme rata, na području Osijeka djelovala je i Napretkova zadruga koja je osnovana još 18. siječnja 1930. prema uzoru na štedno-kreditne zadruge koje su djelovale u Bosni i Hercegovini. Naime, Središnja uprava Napretka u Sarajevu osnovala je već 23. kolovoza 1923. Napretkovu štedno-kreditnu zadrugu u Sarajevu, koja je bila jedna od najvećih gospodarskih institucija u Bosni i Hercegovini. Prema istim kriterijima osnivale su ih podružnice i u Hrvatskoj.⁶³

Podružnica Napretkove zadruge u Osijeku u početku je imala desetak članova, da bi 1941. imala 4.434 zadrugara. Najviši upravni organ zadruge bila je Skupština, a upravljao je Upravni odbor od devet članova te Nadzorni odbor koji je nadzirao rad cjelokupnog poslovanja. Zadruga je imala osam stalno zaposlenih koji su brinuli o cjelokupnom poslovanju. Tijekom 1941. kroz Zadrugu je prošlo ukupno 12.752 urudžbiranih dopisa, a prema arhivskim podacima na računu Napretkove zadruge bilo je 4.405,905 kuna.⁶⁴

Na izbornoj godišnjoj skupštini osječke podružnice održanoj 17. travnja 1941. izabrani su članovi Upravnog od-

bora na mandat od tri godine. Za predsjednika je ponovno izabran Milan Blažeković, načelnik Pokrajinske uprave u miru, za potpredsjednika L. Rohregger, dok su ostali članovi bili Ljudevit Kotnik, Josip Vargović, Franjo Mimohodek, Franjo Helfrich, Stjepan Zwingl i Zorislav Mach.⁶⁵

U svom djelovanju Napretkova podružnica u Osijeku poslala je zamolbu Gradskom poglavarstvu Osijeka u kojemu je tražila da im predaju Đački dom i cjelokupni inventar, te da ubuduće grad sufinancira smještaj i prehranu za učenike u domu. Gradski načelnik Josip Galovac s članovima Gradskog zastupstva usvojio je zamolbu i 28. lipnja 1941. vratio je osječkoj podružnici zgradu, kao i sav inventar, a koja je do tada bila privremeno popunjena brojnim prognanicima i izbjeglicama. Podružnica je 21. rujna te godine otvorila Đački konvikt i smjestila četrdeset dva srednjoškolarca.⁶⁶ Grad Osijek je sa 100.000 kuna pomogao rad Konvikta, a otvorio je potom u njemu i kuhinju za siromašne osječke učenike zbog sve veće oskudice. Tijekom cijelog rata osječka Napretkova podružnica opskrbljivala je hranom i smještajem oko sto četrdeset učenika, dijelom besplatno, dijelom za manju naknadu, a vrlo mali broj plaćao je punu cijenu boravka.⁶⁷

Tijekom 1942. rad Podružnice nije jenjavao. Prema podacima, Podružnica je imala tristo četrdeset pet članova, te je ostvarila ukupni prihod od 84.357,72 kuna. Na račun Središnje uprave Napretka iz Sarajeva uplaćeno je 34.622 kuna, a za stipendije i ostale potrebe Podružnice potrošeno je 36.900 kuna. Dodijeljeno je devet učeničkih i studentskih stipendija.⁶⁸

S obzirom na to da su živežne namirnice u vrijeme rata znatno poskupjele i teško su se mogle nabavljati, *Napredak* je početkom 1943. uputio zamolbu Gradskom poglavarstvu za povećanje subvencije za Konvikt na 150.000 kuna, što im je odobreno.⁶⁹ I te godine u Konviktu su bili smješteni i pitomci iz BiH. Konvikt je radio do listopada 1944. kada je zatraženo da se u njega smjeste pripadnici njemačkih i ustaških postrojbi u gradu.

Budući da je Slavonija bila zahvaćena ratom, osječka podružnica HKD-a *Napredak* prilagodila je svoj rad pomažući, najčešće novčano, brojnim izbjeglicama, ranjenicima pristiglim u Osijek, kao i siromašnim Osječanima.⁷⁰ Prema arhivskoj građi, vidljivo je da je Gradsko poglavarstvo u Osijeku, osim novčane pomoći pojedincima, opskrbljivalo Napretkov konvikt u Osijeku i putem svoje aprovizacije. Tako je 30. kolovoza 1943. dalo Konviktu 8.400 kg krušnog brašna, 8.400 kg krumpira, 700 kg bijelog brašna, 700 kg

59 Predsjednik Upravnog odbora Karlo Kohler, potpredsjednik Karlo Filinger, blagajnik Ivo Martinović, revizori Ivan Aničić i Vladimir Mrljak, odbornici Dragutin Škuljević, Josip Makšteter i Marko Palić, zamjenici Tomislav Pavetić i Zdravko Paulin. (*Napredak* : kalendar za 1940. godinu, Sarajevo, 1939., 215.)

60 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 1110, dok. br. 1469/1936. i kut. 167, dok. br. 1528 i 1587/1936. (Godišnja izvješća Napretkovih podružnica u Vinkovcima, Novoj Gradiški i Osijeku.)

61 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1940., kut. br. 42, br. spisa 2373, kut. u fondu 238, Stipendisti I – O.

62 Dizdar, 2003., 319; *Napredak* : kalendar za 1943. godinu, Sarajevo, 1943., 235.

63 Vučak, 1935., 20.

64 DA Osijek, Strogo tajni upravni postupak (dalje STUP) 42/46.

65 Isto.

66 DA Osijek, Fond *Gradsko poglavarstvo Osijek*, br. 48746/1941., Darovni ugovor od 28. lipnja 1941.

67 DA Osijek, Fond *Gradsko poglavarstvo Osijek*, br. 48705/42.

68 Pravo na stipendiju ostvarili su: Rudolf Hlobik, Medicinski fakultet; Heda Hudrovski, Filozofski fakultet; Zdravko Račić, Tehnički fakultet; Ante Vuletić, gimnazija; Josip Šimić, Građanska škola; Mirko Cvenić, Učiteljska škola; Ljudevit Vajdić, Tehnička škola; Josip Kralik, Tehnička škola, i Olga Dragija, Učiteljska škola. (Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1942., kut. br. 48, br. spisa 1242, kut. u fondu 244, Stipendisti B – O.

69 DA Osijek, Fond *Gradsko poglavarstvo Osijek*, br. 48705/1942. i 627748/1943.

70 *Napredak* : kalendar za 1943. godinu, Sarajevo, 1942., 229.

pšenične krupice, 700 ječmene kaše, 700 kg graha za sto četrdeset osoba za školsku godinu 1943./44. Doznačilo je također 250 kg ulja i 250 kg šećera za šest mjeseci te još k tome 5.000 kg krumpira.⁷¹

Budući da je već ranije, 9. siječnja 1942., Državna riznica NDH sklopila ugovor sa Savezom zadruga za osiguranje, štednju i privredu *Napredak* iz Sarajeva, zadruzi je povjerena, kao i u drugim gradovima, procjena i prodaja trgovačkih i obrtničkih poduzeća i nekretnina. U Osijeku se navedena imovina nije mogla prodati ispod 80 % procijenjene vrijednosti. Temeljem toga, glede židovske imovine, u Osijeku je 15. ožujka 1942. boravio izaslanik Saveza Napretkovih zadruga i održao u 9:00 sati u gornjogradskom Hrvatskom domu u Radićevoj ulici sastanak s osobama zainteresiranim za otkup procijenjenih i od Napretka već preuzetih židovskih trgovina i ostalih nekretnina usko povezanih s trgovinom. Na sastanku je izaslanik dao sve upute glede podnošenja molbi, kao i o preduvjetima za kupnju tih trgovina i nekretnina. Sastanku su, uz sve zainteresirane, nazočili i povjerenici židovskih trgovina.⁷² Već krajem travnja počela je prodaja podržavljenih imetaka trgovačkih i obrtničkih poduzeća s nekretninama koje su usko povezane s trgovinama. Pravo na kupovinu, po Napretkovim uputama, imale su samo osobe koje ispunjavaju propise obrtnog zakona glede stručne osposobljenosti za vođenje poduzeća i koje mogu pružiti pokriće za kupovinu. Pri tome je bila predviđena obročna otplata nekretnina u roku od deset godina. Na temelju toga, u Osijeku su od proljeća 1942. do sredine svibnja 1943. prodane: drvvara *Mavre Abrahamsohna* na Vukovarskoj cesti 5 (4. rujna 1942.), skladište boja *Lavoslava Adlera* na Vukovarskoj cesti 11 (22. listopada 1942.), kuća *Slavka Adlera* na Vukovarskoj cesti 11 (22. listopada 1942.) te kuća tog osječkog Židova u Županijskoj ulici 2a (7. srpnja 1942.), knjižara i papirnica *Zlatka Adlera* u Županijskoj ulici 32 (24. lipnja 1942.), kuća *Rose Adler* u Županijskoj 32 (24. lipnja 1942.), trgovina manufakturne robe *Alberta Altarca* u Županijskoj 37 te na istoj adresi kuća *Alberta i Malvine Altarac* (26. lipnja 1942.), knjižara *Atheneum Sriće Langa* u Kapucinskoj 2 (25. veljače 1943.), nekretnine *Milana Racza i Julije Kiš* u Kapucinskoj 2 (25. veljače 1943.), trgovina kratkom i galanterijskom robom *Josipa Banetha* u Ružinoj ulici 1 (27. svibnja 1942.), tapetarska radionica *Alberta Bauera* u Desatićinoj, današnjoj Ulici Hrvatske Republike (5. prosinca 1942.), trgovina mješovite robe s kućom *Aranke Beck* u Slavonskoj 5 (2. rujna 1942.), kuće *Emanuela Becka* u Slavonskoj ulici 5 (2. rujna 1942.), trgovina stakla *Rudolfa Becka* u Županijskoj 6 (13. svibnja 1942.), podrum bačava *Ljudevita Bergera* u Šamačkoj ulici 1 (13. svibnja 1942.), trgovina manufakturne robe *Davida Betelheima* u Županijskoj ulici 33 (9. svibnja 1942.), urarska trgovina *Vilima Benetela* u Kapucinskoj ulici 8 (3. srpnja 1942.) i brojne druge nekretnine i objekti što su oteți, tj.

podržavljeni, od njihovih vlasnika.⁷³

Sve to podržavljenje židovske imovine u korist NDH bez naknade obavljeno je na temelju zakonskih odredaba, i to prema paragrafu 1. *Zakonske odredbe o podržavljenju imetka Židova i židovskih poduzeća* od 10. listopada 1941., paragrafu 2. *Zakonske odredbe o ukidanju Državnog ravnateljstva za ponovu* od 30. prosinca te godine, te na temelju 14. siječnja 1942. donesene *Naredbe o podjeli poslova ukinutog Državnog ravnateljstva za ponovu*. Budući da je 1. siječnja 1942. ukinuto Ravnateljstvo, svi su poslovi preneseni na Ministarstvo za obrt, veleobrt i trgovinu, Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja te na Državnu riznicu. Unutar Državne riznice, odnosno njezina Ureda za imovinu, nevjeru i dugove, osnovan je posebni odsjek pod nazivom Ured za podržavljeni imetak. Na temelju toga svim je Židovima, pa tako i osječkim, oduzeta i službeno sva pokretna i nepokretna imovina kao i sva imovinska prava.⁷⁴

Iako se podržavljenje židovskih trgovačkih, obrtničkih i veleobrtičkih poduzeća tumačilo kao promjena nacionalne strukture poduzetnika i afirmiranje *sposobnih stručnjaka Hrvata*, odnosno domaćih trgovaca i obrtnika (Nijemaca i Hrvata), obilje dokaza potvrđuje tek otimanje jer je većina podržavljenih poduzeća imala velike zalihe robe i sirovina, a prodana je uz vrlo niske cijene. Naime, Napretkovoj zadruzi prepuštena je procjena i prodaja poduzeća na *trgovačkoj osnovi*, ali tako se nije postupilo pa je i ta imovina prodavana osječkim Hrvatima i Nijemcima ispod cijene, pod raznim političkim i rasnim pritiscima. Kod većine, prvi obrok novca za kupljeno poduzeće bio je minimalan i iznosio je samo 10 % kupoprodajne cijene. Doduše, to se moglo i očekivati jer u NDH nije bilo financijskih magnata koji bi uz visoke prijenosne takse mogli isplatiti punu cijenu podržavljenih poduzeća.

Iako je osječka podružnica zbog rata djelovala u otežanim uvjetima, prema arhivskim podacima za 1943. stipendije je dobilo šest osoba.⁷⁵ Osječka podružnica HKD-a *Napredak* djelovala je do listopada 1944., nakon toga više ne nalazimo izvješća iz Osijeka. Zadnji Upravni odbor izabran je na sjednici Upravnog odbora Podružnice u lipnju 1944. Činili su ga: predsjednik Karlo Kohler, ing. kemije; potpredsjednik Jakob Šeb, tajnik Ivan Vučević, blagajnik Ivo Martinović, revizori Ivan Aničić, Vladimir Mrljak, Zdravko Paulin, odbornici Mišo Pajc, dr. Kamilo Firingner, dr. Josip Ivančić, zamjenici Žaverije Stazić i Krešimir Dorčić.⁷⁶

71 DA Osijek, Fond *Gradsko poglavarstvo Osijek*, br. 42870/1943.

72 Prodaja židovskih trgovina, Hrvatski list, Osijek, 13. ožujka 1942., 11; Isto, 15. ožujka 1942., 23; Zabrana prodaje pokretnina od Židova, Hrvatski list, Osijek, 29. ožujka 1942., 23; Živaković-Kerže, 2006., 65–72.

73 Opširnije vidi: Živaković-Kerže, 2006., 65–72.

74 Isto, 63–64.

75 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1943., kut. br. 51, br. spisa 1132, kut. u fondu 247, Stipendisti N – Ž; Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1944., kut. br. 52, br. spisa 736, kut. u fondu 248, Stipendisti N – Ž.

76 *Napredak* : kalendar za 1944. godinu, Sarajevo, 1943., 235–236.

UMJESTO ZAKLJUČKA POKUŠAJ OBNOVE I KONFISKACIJA IMOVINE NAPRETKOVE ZADRUGE

Kraj rata za *Napredak* donosi posve novu situaciju. Ustrojavanjem poslijeratne Jugoslavije, već 22. travnja 1945. *Povjereništvo za prosvjetu* Demokratske Federativne (dalje DF) Jugoslavije razriješilo je Središnju upravu *Napretka* u Sarajevu svih dužnosti i u svibnju 1945. izabralo novo vodstvo. U formalnom smislu *Napredak* je postojao, zadržao svoju organizaciju sa Središnjom upravom na čelu, ali se suštinski mnogo toga promijenilo. Prva Glavna skupština nakon rata održana je 28. i 29. listopada 1945., a imala je snagu konstituirajuće sjednice jer je trebalo formalno dobiti rješenje o obnovi od nadležnog državnog tijela. Na sjednici je izabrana nova Središnja uprava, a za predsjednika je izabran Vlado Čaldarević. Rješenje o obnovi rada *Napretka* dobiveno je 29. prosinca 1945.⁷⁷

Prije toga, Ministarstvo prosvjete narodne vlade Bosne i Hercegovine, odlukom od 22. travnja 1945., postavilo je delegate zadužene za *Napredak*: Vida Krešića, ing. Otona Šušteršića i Zvonka Puticu, koji su imali zadatak sačuvati *društvenu imovinu*, te izvršiti pripreme za Glavnu godišnju skupštinu. Za povjerenika je postavljen Zvonko Putica, kojem je predana zatečena gotovina u blagajni *Napretka*, u iznosu od 2.081.614 kuna (gotovina je kasnije promijenjena u dinare DF Jugoslavije, tj. 116.309,69 dinara).

U Hrvatskoj je Ministarstvo prosvjete DF Hrvatske u rujnu 1945. zatražilo od područnih vlasti podatke o *Napretkovim* podružnicama i mišljenje o njihovom radu i članovima Uprave te određivanju povjerenika od prijašnjeg odbora. Takav je primjer bio *Napredak* s podružnicom u Osijeku. To je i vrijeme kada je dio članova bivšeg Upravnog odbora osječke podružnice – Karlo Kohler, Ivo Martinović, Vladimir Mrljak i Zdravko Paulini – pokušao obnoviti rad.

No, do ostvarenja nije došlo budući da je za njih u izvješću Okružnoga narodnog odbora Osijek, od 13. listopada 1945., upućenog Ministarstvu prosvjete u Zagrebu istaknuto da *ni jedan nije bio ispravnog držanja za vrijeme okupacije, pa su svi gotovo prošli kroz logor ili zatvor, a mnogi se od njih i danas nalazi, tako da je teško odrediti povjerenika između odbora*. O tome je obaviještena vlast u Sarajevu i Središnja uprava *Napretka*.⁷⁸

Na temelju presude Suda federalne države Bosne i Hercegovine u Sarajevu od 30. srpnja 1945. *Kotarski narodni sud u Osijeku u vijeću sastavljenom od predsjednika suda dr. Klunić Martina kao predsjednika vijeća, i od sudaca Sušanjan Ivana i Dr. Šterpina Ernesta kao članova vijeća, na održanoj nejavnoj sjednici povodom traženja suda za suđenje zločina i prestupa protiv narodne časti Srba, Muslimana i Hrvata federalne jedinice Bosne i Hercegovine u Sarajevu na osnovu pravomoćne osude od 30. VII. 1945. godine S. M. C 221/45 donesene protiv (...) i drugova kojima je određena i konfiskacija cjelokupne imovine Saveza Napretkovih*

*zadruga narodne uzdanice kao i pojedinih članica Napretkovih zadruga, donio je slijedeću Odluku. U obrazloženju Odluke piše: 'Da se na osnovu ustanove čl. 16. Zakona o konfiskacijama provede konfiskacija cjelokupne imovine filijale Napretkove zadruge u Osijeku. Naređuje se ovom nadoficijalu Benašić Franji, da kao sudski izaslanik provede odnosno uredovanje dana 12. studenog 1945. godine, u uredovnicu Napretkove zadruge u Osijeku na Trg Slobode odnosno tamo gdje se imovina te zadruge nalazi.*⁸⁰ Povjereništvo HKD-a *Napredak* iz Osijeka,⁸¹ u sastavu Karlo Kohler, Ivo Martinović, Vladimir Mrljak, Zdravko Paulin, Mišo Pajc, dr. Kamilo Firinger, dr. Josip Ivančić, Žaverije Stazić i Krešimir Dorčić, uložilo je žalbu. Na žalbu *Napretkove* podružnice u Osijeku, Vrhovni sud za BiH u Sarajevu poništio je 3. studenoga 1945. presudu Suda narodne časti Vijeća u Sarajevu o konfiskaciji imovine ako se odnosi na druge članice *Napretkovih zadruga*, osim *Napretkove zadruge* u Sarajevu, zadruge Narodne uzdanice u Sarajevu i Saveza *Napretkovih zadruga* u Sarajevu.⁸²

S obzirom na to, u predmetu *konfiskacija imovine Napretkove zadruge* kod Kotarskog narodnog suda u Osijeku uložena je žalba zbog činjenice da *Napretkova zadruge* u Osijeku ne spada pod *Napretkovu zadruge* u Sarajevu, *zadruge* Narodne uzdanice i Savez *zadruga* u Sarajevu, već je registrirana kao samostalna *zadruge* u Osijeku. Na prijedlog predstavnika *zadrugara*, Narodnooslobodilački odbor narodnih dobara u Osijeku 21. veljače 1946. zatražio je od Kotarskog narodnog suda u Osijeku da skine sekvestraciju s osječke *Napretkove zadruge*. Razlog tome je bio što je osječka *Napretkova zadruge* bila samostalno tijelo uknjiženo kod Trgovačkog suda u Osijeku od 22. kolovoza 1936. Iz nepotpunih spisa sačuvanih u Državnom arhivu u Osijeku razvidno je da Kotarski narodni sud nije prihvatio njihovu žalbu te je Narodnooslobodilački odbor Osijeka 8. siječnja 1948. donio rješenje, na prijedlog Glavnoga *zadružnog saveza* Hrvatske, kojim su provedeni stečaj i likvidacija *Napretkove zadruge* za štednju i zajmove s. o. j. Osijek. Protiv članova Upravnog odbora osječke *Napretkove podružnice*, kao i *Napretkove zadruge*, provedene su istrage te su uglavnom osuđeni na kazne zatvora, gubitak nacionalne časti, a imovina im je bila konfiscirana. Tako je Okružni sud u Osijeku 17. svibnja 1946. presudio bivšem članu Upravnog odbora *Napretkove zadruge* Karlu Kohleru zbog *krivičnog djela protiv naroda i države*. Iz istražnog dosjea protiv članova Upravnog odbora *Napretkove zadruge* u Osijeku postoje sačuvani podaci o članovima i ponešto o radu *zadruge*.⁸³

80 DA Osijek.

81 Treba naglasiti da je osječka podružnica *Napretka* formalno prestala s radom u listopadu 1944. pa time i njezin dotadašnji Upravni odbor, koji je nakon toga postao Povjereništvo.

82 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 157, dok. br. 634/1945.

83 HR-DAOS STUP, Konfiskacije, br. 42/46.

77 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 155, dok. br. 447/1945.

78 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, kut. 155, dok. br. 447/1945.

79 Imena osuđenih zacrnjena. (DA Osijek, br. spisa R. III. 650/45.)

LITERATURA

DIZDAR, Z., 2003., Osnivanje i rad *Napretkovih* organizacija na području Slavonije od 1902. do 1949. godine, *Scrinia Slavonica* : godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest 30, 3, Slavonski Brod, 281–335.

VUČAK, M., 1935., Šta mora svatko znati o Napretkovoj Zadrugi, *Napretkova božićna knjiga* 1, Sarajevo, 20.

ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Z., 2006., *Stradanja i pamćenja : holokaust u Osijeku i život koji se nastavlja*, Slavonski Brod : Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje ; Osijek : Židovska općina ; Ilača : Pauk.

FOUNDATION AND ACTIVITY OF THE CROATIAN CULTURAL SOCIETY *NAPREDAK* SUBSIDIARY IN OSIJEK 1922 – 1944

SUMMARY

The Croatian cultural society „Napredak“, had existed in Osijek since 1902, recording its first members, although the subsidiary was officially founded on 2 February 1922, with the purpose of providing help to pupils of expert high schools and undergraduates at colleges and faculties, enticing people to save, be organized, and provide good upbringing; supporting Croatian cultural societies as well as other cultural and educational entities; encouraging education among people, establishing and supporting student's homes and spreading national awareness and culture. The Osijek subsidiary managed to perform all these activities with the help of benefactors and its members. Already towards the end of 1922, the „Napredak“ subsidiary in Osijek counted 261 members, realizing profit in the amount of 18,256 dinars, which was a sign that it was recognized as a society of solidarity, mutual benefit, and progress. It was the credit of the subsidiary's management, as well as of an outstanding participation of its prominent members.

The Osijek's „Napredak“ gained support also from the Bosnian i.e. Đakovo and Sirmia Bishop dr. Antun Akšamović, who was in favour of „Napredak“ from the very start. Apart from being its benefactor and great friend, he supported the idea of building „Napredak's“ home in Osijek, intended for the accommodation of pupils and students of craft schools and faculties, which was eventually done. In the first period, from 1922-1932, the Osijek subsidiary raised the total income of 143,948.20 dinars, the amount of 5,074.44 dinars coming from SUN's account in Sarajevo. The subsidiary's total income amounted to 101,549.49 dinars, 93,600 dinars out of which went for scholarships, supports, and the like. The funds raised through membership fee, voluntary contributions, and in other ways, were invested by „Napredak“ into young people, providing them education throughout the then Yugoslavian Kingdom.

It established full cooperation with „Napredak's“ central administration in Sarajevo, as may be seen from the annual reports of SUN on income and expenses, as well as the scholarships provided to students and undergraduates from the area of Osijek.

The Osijek subsidiary was both supported and joined by many outstanding citizens, willing to help the Society. Most of them later became active in the Osijek's subsidiary Management Board. There was a group of rather wealthy publishers in Osijek, who were also supporting the subsidiary through regular annual contributions, as members. After the model of the Savings & Loan and Economic cooperative,

founded by HKD „Napredak“ in Sarajevo in 1923, in January 1930, „Napredak“ established a similar institution, with the purpose of supporting Croatian economy.

From 1933 to October 1944, when it shut down, the Osijek subsidiary raised total income in the amount of 295,163.62 dinars, 71,511.50 dinars coming from the SUN's account. The profit made by the subsidiary totalled 160,312.50 dinars out of which 127,007 dinars were spent for student and undergraduate scholarships. The Osijek subsidiary provided scholarships for over 80 students and undergraduates.

During the period of the Independent State of Croatia, the Osijek Subsidiary at first had some difficulties in functioning, since the then regime passed a number of racist laws and regulations through which it was systematically taking away real estate and land, especially from Jews, involving also some members of „Napredak's“ Savings and Loan cooperative, as executors. Namely, the „Napredak's“ cooperative was entrusted with evaluation and sale of companies “on economic value basis“, but it was not done in that way, so that Osijek's Croats and Germans were buying it below its real value, due to political pressure.

After the end of World War II, the communist authorities prohibited the work of the Osijek „Napredak“ subsidiary, closing down also its Savings and Loan cooperative on 8 January 1948. Many members of „Napredak“ who participated in the turning of Jew property into state ownership were sentenced to long-term prison sentences in trials held after the War, accompanied by loss of civil rights and estate expropriation.

Despite that, we must not forget the fact that the Osijek „Napredak“ subsidiary, during its activity from 1922 to 1944, managed to achieve excellent results. Often exposed to regime pressure, it managed nevertheless to function successfully, organizing a number of its own particular activities, raising considerable funds in the process. The funds were used to cover „Napredak's“ general activity, and especially scholarships and other forms of support to numerous Croatian students, undergraduates and future craftsmen, primarily from poor families.

PRILOG

PODRUŽNICA HKD *NAPREDAK* OSIJEK

Upravni odbori (1922. – 1944.)

1922./1923.⁸⁴

Predsjednik: Viktor Frank, veletrgovac
 Potpredsjednik: dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnik: Milan Cepelić, profesor na Trgovačkoj akademiji
 Blagajnik: Leonardo Fichtner, ravnatelj privatne škole
 Revizori: Lujo Vice, ravnatelj Prve hrvatske štedionice
 Milutin Majer, županijski školski nadzornik
 Odbornici: fra Mladen Barbarić, profesor gimnazije
 Dragutin Bosković, ravnatelj
 Jugoslavenske banke
 Ivan Bauer, obrtnik
 Zamjenici: Adolf Plein, obrtnik
 Marija Pinterović, ravnateljica
 Više djevojačke škole

1923./1924.⁸⁵

Predsjednik: Viktor Frank, veletrgovac
 Potpredsjednik: dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj
 Realne gimnazije
 Tajnik: Josip Hartinger, prof. trgovačke škole
 Blagajnik: Leonardo Fichtner, ravnatelj privatne škole
 Revizori: Miroslav Narančić, zamjenik ravnatelja Gradske štedionice
 Odbornici: Viktor Aksmanović, arhitekt
 Ivan Aničić, trgovac
 Zora Noršić, učiteljica
 Zamjenici: Milan Cepelić, prof. Realne gimnazije
 Lujo Vice, ravnatelj Štedionice

1924./1925. – 1925./1926.⁸⁶

Predsjednik: Miroslav Narančić, zamjenik direktora Gradske štedionice
 Potpredsjednik: dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnik: Nikola Vrabec, direktor Više djevojačke škole u miru
 Blagajnik: Leonardo Fichtner, ravnatelj privatne škole
 Revizori: Lujo Vice, direktor Prve hrvatske štedionice
 Josip Rohr, predsjednik Podružnice
 Narodne banke

Odbornici: Stjepan Gajtan, liječnik
 Ivan Aničić, trgovac
 Zora Noršić, učiteljica
 Zamjenici: Milan Cepelić, prof. Realne gimnazije
 Antun Kobačić, profesor

1926./1927. – 1927./1928.⁸⁷

Predsjednik: Miroslav Narančić, zamjenik direktora Gradske štedionice
 Potpredsjednik: dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnica: Zora Noršić, učiteljica
 Blagajnik: Josip Sučić, prof. Trgovačke akademije
 Revizori: Ljudevit Vice, upravitelj Podružnice
 Prve hrvatske štedionice
 Ivan Krsto Dončević, ravnatelj Gradske štedionice
 Odbornici: Ante Orol, ravnatelj
 Ivan Aničić, trgovac
 Anto Kobačić, prof. Trgovačke akademije
 Zamjenici: Josip Hartinger, liječnik
 Josip Wein, graditelj

1928./1929.⁸⁸

Predsjednik: Miroslav Narančić, zamjenik direktora Gradske štedionice
 Potpredsjednik: dr. Josip Bosendorfer, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnik: Zora Noršić, učiteljica
 Blagajnik: Josip Sučić, prof. Trgovačke akademije
 Revizori: Ljudevit Vice, upravitelj Podružnice
 Prve hrvatske štedionice
 Ivan K. Dončević, ravnatelj Gradske štedionice
 Odbornici: Ante Orol, ravnatelj
 Ivan Aničić, trgovac
 Anto Kobačić, prof. Trgovačke akademije
 Zamjenici: dr. Josip Hartinger, liječnik
 Josip Wein, graditelj

1929./1930.⁸⁹

Predsjednik: Miroslav Narančić, zamjenik direktora Gradske štedionice
 Potpredsjednik: dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnik: Nikola Vrabec, ravnatelj
 Blagajnik: Josip Sučić, prof. Trgovačke akademije

84 Podaci upravnih odbora preuzeti su iz godišnjih izvješća Hrvatskoga kulturnoga društva *Napredak* iz Sarajeva za godišta od 1922. do 1944. (Usp. *Napredak* : kalendar za 1923. godinu, Sarajevo, 1922., LXIX.)

85 *Napredak* : kalendar za 1924. godinu, Sarajevo, 1922., XXXII.

86 *Napredak* : kalendar za 1925. godinu, Sarajevo, 1924., XLIV.

87 *Napredak* : kalendar za 1927. godinu, Sarajevo, 1926., LVII.

88 *Napredak* : kalendar za 1930. godinu, Sarajevo, 1929., XLV.

89 *Napredak* : kalendar za 1931. godinu, Sarajevo, 1930., XLIX.

Revizori: Ljudevit Vice, upravitelj Podružnice Prve
hrvatske štedionice
Dragutin Muk

Odbornici: Stjepan Gojtan, liječnik
Ivan Aničić, trgovac
Zora Noršić, učiteljica
Ante Orel, ravnatelj

1930./1931.⁹⁰

Predsjednik: Nikola Vrabec, ravnatelj građanske škole
Potpredsjednik: prof. dr. Josip Bösendorfer, ravnatelj Real-
ne gimnazije

Tajnik: Nikola Vrabec, ravnatelj

Blagajnik: Josip Sučić, prof. Trgovačke akademije

Revizori: Vjekoslav Benk
Stjepan Gojtan
Aleksandar Hećimović

Odbornici: Ernest Cajsberger
Ivan Aničić, trgovac
Dr. Milan Čačinović
Dr. Kamilo Firingner
Dr. Blanka Fichtner
Josip Harti
Vladimir Mrljak
Tomislav Pavetić
Dr. August Petrović
Ivan Radanović
Dragutin Rašković
Vjekoslav Topalović
Jakob Šeb

1931./1932.⁹¹

Predsjednik: Nikola Vrabec, ravnatelj građanske škole

Potpredsjednik: Tomo Pavetić, profesor

Tajnik: Vladimir Mrljak, bankovni činovnik

Blagajnik: Vjekoslav Topalović, bankovni činovnik

Revizori: Vjekoslav Benak, ravnatelj škole u miru
Stjepan Gojtan, liječnik
Aleksandar Hećimović, sudbeni vijećnik

Odbornici: Ernest Cajsberger, ekonom
Ivan Aničić, trgovac
Milan Čačinović, zubar
Kamilo Firingner, odvjetnik
Blanka Fichtner, zubar
Josip Harti, ravnatelj tiskare
August Petrović, odvjetnik
Ivan Radanović, trgovac
Josip Vražić, začasni kanonik
Pavka Vrabec, kućanica
Jakob Šeb, vjeroučitelj
Koloman Šeper, suvlasnik tvornice piva

1932./1933.⁹²

Predsjednik: Tomislav Pavetić, profesor

Potpredsjednik: Josip Vražić, kanonik

Tajnik: Vladimir Mrljak, bankovni činovnik

Blagajnik: Vjekoslav Topalović, bankovni činovnik

Revizori: Vjekoslav Benak, ravnatelj škole u miru
Branko Mrljak
Jakob Šeb, profesor

Odbornici: Ernest Cziberger, ekonom
Dr. Milan Čačinović, zubar
Dr. Kamilo Firingner, odvjetnik
Dr. Blanka Fichtner, zubar
Josip Hantl, ravnatelj
Dr. August Petrović, odvjetnik
Ivan Radanović, trgovac

Zamjenici: Josip Lakšteter
Stjepan Preisler

1933./1934.⁹³

Predsjednik: Pavao Srinčić, ravnatelj *Croatia*

Potpredsjednik: Josip Šeper, župnik

Tajnik: Dragutin Fijember, građ. pristav

Blagajnik: Ferdo Frey, činovnik *Croatia*

Odbornici: Fra Matija Pavić
Robert Besetzky, kanonik
Milan Blažeković, tajnik Šećerane
Nikola Butković, obrtnik
Aleksandar Hećimović, sudski savjetnik
Karlo Kohler, tehnički činovnik
Kamilo Krvarić, upravitelj Hrvatskog lista
Josip Lakšteter, agronom
Ferdo Mandić, knjižar
Marijan Kristić, činovnik
Ninoslav Banović, činovnik
Ivan Mavrin, veletrgovac

Nadzorni odbor: Ivan Aničić, obrtnik
Franjo Helfrich, činovnik
Olga Mrljak, činovnik

90 Napredak : kalendar za 1932. godinu, Sarajevo, 1931., XLI.

91 Napredak : kalendar za 1933. godinu, Zagreb 1932., XLII.

92 Napredak : kalendar za 1934. godinu, Sarajevo, 1933., XXXV.

93 Napredak : glasilo Hrvatskog kulturnog društva *Napredak* u Sarajevu, br. 11 – 12, Sarajevo, 1933., 157.

1934./1935.⁹⁴

Predsjednik: Karlo Kohler, ing.
 Potpredsjednik: Nikola Butković
 Tajnik: Dragica Petrović
 Blagajnik: Olga Mrljak
 Revizori: Vjekoslav Benak, ravnatelj škole u miru
 Branko Mrljak
 Jakob Šeb, profesor
 Odbornici: Pavao Srinčić
 Milan Blažeković
 Aleksandar Hećimović
 Zamjenici: Ivan Aničić
 Dragutin Engelhardt

1935./1936.⁹⁵

Predsjednik: Karlo Kohler, ing.
 Potpredsjednik: Nikola Butković
 Tajnik: Dragica Petrović
 Blagajnik: Olga Mrljak
 Revizori: Ivan Aničić
 Dragutin Engelhardt
 Odbornici: Pavao Srinčić
 Rudolf Woger
 Zamjenici: Aleksandar Hećimović
 Zdravko Paulin

1936./1937.⁹⁶

Predsjednik: Karlo Kohler, ing.
 Potpredsjednik: Nikola Butković
 Tajnik: Dragica Petrović
 Blagajnik: Olga Mrljak
 Revizori: Ivan Aničić
 Stjepan Zwingl
 Odbornici: Milan Blažeković
 Aleksandar Hećimović
 Vladimir Mrljak
 Zamjenici: Ivo Martinović
 Julio Weigandt

1937./1938.⁹⁷

Predsjednik: Karlo Kohler, ing.
 Potpredsjednik: Nikola Butković
 Tajnik: Stjepan Kordić
 Blagajnik: Oto Čeple
 Revizori: Ivan Aničić
 Stjepan Zwingl
 Odbornici: Kamilo Firingner
 Julije Vajgand
 Vilma Mrljak
 Zamjenici: Ivo Martinović
 Julio Weigandt

1938./1939.⁹⁸

Predsjednik: Karlo Kohler, ing. kemije
 Potpredsjednik: Kamilo Firingner, odvjetnik
 Tajnik: Tomislav Kočiš, činovnik
 Blagajnik: Ivo Martinović, činovnik Napretkove zadruge
 Revizori: Ivan Aničić, trgovac
 Dragutin Škuljević, bankovni činovnik
 Odbornici: Zdravko Paulin, bankovni činovnik
 Josip Lakšteter, ekonom
 Franjo Jahl, činovnik u miru
 Zamjenici: Franjo Lukavac, činovnik u miru
 Julio Weigandt

1939./1940.⁹⁹

Predsjednik: Karlo Kohler, ing. kemije
 Potpredsjednik: Kamilo Firingner, odvjetnik
 Tajnik: Ivan Marić, profesor
 Blagajnik: Ivo Martinović, činovnik Napretkove zadruge
 Revizori: Ivan Aničić, trgovac
 Vladimir Mrljak
 Odbornici: Dragutin Škuljević
 Josip Makšteter, ekonom
 Marko Palić
 Zamjenici: Tomislav Pavetić
 Zdravko Paulin

94 Napredak : kalendar za 1935. godinu, Sarajevo, 1934., 26.

95 Napredak : kalendar za 1936. godinu, Sarajevo, 1935., 28.

96 Napredak : kalendar za 1937. godinu, Sarajevo, 1936., 29.

97 Napredak : kalendar za 1938. godinu, Sarajevo, 1937., 215.

98 Napredak : kalendar za 1939. godinu, Sarajevo, 1938., 218.

99 Napredak : kalendar za 1940. godinu, Sarajevo, 1939., 215.

1940./1941.¹⁰⁰

Predsjednik: Karlo Kohler, ing.
 Potpredsjednik: Ivan Marić, profesor
 Tajnik: Stjepan Kovačević, profesor Realne gimnazije
 Blagajnik: Ivo Martinović, činovnik Napretkove zadruge
 Revizori: Ivan Aničić, trgovac
 Vladimir Mrljak, ravnatelj Napretkove zadruge
 Odbornici: Zdravko Paulin, prokurist Gradske štedionice
 Kamilo Firingner, odvjetnik
 Marko Palić, profesor gimnazije
 Zamjenici: Dragutin Škuljević, bankovni činovnik
 Dr. Josip Ivančić, profesor gimnazije

1941./1942.¹⁰¹

Predsjednik: Karlo Kohler, ing. kemije
 Potpredsjednik: Ivan Marić, profesor
 Tajnik: Stjepan Kovačević, profesor Realne gimnazije
 Blagajnik: Ivo Martinović, činovnik Napretkove zadruge
 Revizori: Ivan Aničić, trgovac
 Vladimir Mrljak, ravnatelj Napretkove zadruge
 Odbornici: Zdravko Paulin, prokurist Gradske štedionice
 Kamilo Firingner, odvjetnik
 Marko Palić, profesor gimnazije
 Zamjenici: Dragutin Škuljević, bankovni činovnik
 Dr. Josip Ivančić, profesor gimnazije

1942./1943. – 1943./1944.¹⁰²

Predsjednik: Karlo Kohler, ing. kemije
 Potpredsjednik: Jakob Šeb, ravnatelj Realne gimnazije
 Tajnik: Ivan Vučevac, ml. činovnik
 Blagajnik: Ivo Martinović, činovnik Napretkove zadruge
 Revizori: Ivan Aničić, trgovac
 Vladimir Mrljak, ravnatelj Napretkove zadruge
 Zdravko Paulin, zamjenik ravnatelja
 Gradske štedionice
 Odbornici: Mišo Pajc, šumarski savjetnik
 Kamilo Firingner, odvjetnik
 Dr. Josip Ivančić, profesor Realne gimnazije
 Zamjenici: Žaverije Stazić, ravnatelj učiteljske škole
 Krešimir Dorčić, profesor Trgovačke akademije

100 Napredak : kalendar za 1941. godinu, Sarajevo, 1940., 219.

101 Napredak : kalendar za 1942. godinu, Sarajevo, 1941., 218.

102 Napredak : kalendar za 1943. godinu, Sarajevo, 1943., 235.

POPIS STIPENDISTA IZ OSIJEKA HKD-a
NAPREDAK IZ SARAJEVA (1926. – 1944.)1926.¹⁰³

Josip Hamm, Filozofski fakultet, stipendija
 Ivan Mrljak, Medicinski fakultet, stipendija
 Lucija Karalić, Preparandija, stipendija

1931.¹⁰⁴

Marijan Matijašević, Šumarski fakultet, stipendija
 Julijana Vidaković, Učiteljska škola, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Alojz Schimdt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Nada Matošević, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1932.¹⁰⁵

Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Zvonimir Varga, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1933.¹⁰⁶

Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1934.¹⁰⁷

Ivan Šnajdler, gimnazija, stipendija i mjesto u konviktu
 Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i mjesto u konviktu

1935.¹⁰⁸

Franjo Bončina, Pravni fakultet, stipendija
 Marko Bogdanović, Agronomski fakultet, stipendija
 Dragutin Hartli, gimnazija, stipendija
 Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

103 Arhiv BiH-a, Fond *Napredak*, Popisi stipendista doneseni su prema podacima iz fonda *Napredak* od 1925. do 1944. Za 1926., kut. br. 2, br. spisa 943, kutija u fondu 198, Stipendisti B – Z.104 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1931., kut. 14, br. spisa 1840, kut. u fondu 210, Stipendisti LJ – S.105 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1932., kut. br. 16, br. spisa 1944, kut. u fondu 212, Stipendisti B – L.106 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1933., kut. br. 20, br. spisa 168., kut. u fondu 216, Stipendisti N – S.107 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1934., kut. br. 23, br. spisa 1950, kut. u fondu 219, Stipendisti M – E.108 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1935., kut. br. 26, br. spisa 2224, kut. u fondu 222, Stipendisti LJ – S.

1936.¹⁰⁹

Zorica Ovničević, Filozofski fakultet, stipendija
 Franjo Bončina, Pravni fakultet, stipendija
 Zvonko Varga, gimnazija, stipendija
 Stjepan Užarević, gimnazija, stipendija
 Zvonimir Šetušić, Preparandija, stipendija
 Dragutin Kartli, gimnazija, stipendija
 Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1937.¹¹⁰

Franjo Bončina, Pravni fakultet, stipendija
 Zorica Ovničević, Filozofski fakultet, stipendija
 Ante Lenić, Ekonomska komercijalna škola, stipendija
 Ivan-Zvonimir Her, Trgovačka škola, stipendija
 Dragutin Hartl, gimnazija, stipendija
 Dimitrije-Zvonimir Stušić, stipendija
 Vladislav Horvat, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Alojzije Schmidt, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Ervin Horvat, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1938.¹¹¹

Antun Lenić, Visoka komercijalna škola, stipendija
 Zorica Ovničević, Filozofski fakultet, stipendija
 Stjepan Užarević, Učiteljska škola, stipendija
 Petar Štenberger, Učiteljska škola, stipendija
 Antun Perčević, Učiteljska škola, stipendija
 Vjekoslav Hartly, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Dimitrije-Zvonimir Šetušić, Trgovačka akademija, stipendija
 Ivica Đurić, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu
 Albert Hercog, gimnazija, stipendija i besplatno mjesto u konviktu

1940.¹¹²

Rudolf Hlebik, Medicinski fakultet, stipendija
 Antun Lenić, Ekonomska-komercijalna škola, stipendija
 Heda Hudorovski, Filozofski fakultet, stipendija
 Slavko Michl, Tehnički fakultet, stipendija
 Vladimir Jurković, Ekonomska-komercijalna škola, stipendija
 Stjepan Užarević, Učiteljska škola, stipendija

Vjekoslav Hartly, gimnazija, stipendija
 Antun Pevčević, Učiteljska škola, stipendija
 Ante Vuletić, gimnazija, stipendija
 Petar Štemberger, Učiteljska škola, stipendija
 Boris Pletikapić, Tehnička škola, stipendija
 Stanko Paljević, gimnazija, stipendija

1941.¹¹³

Rudolf Hlobik, Medicinski fakultet, stipendija
 Heda Hudrovski, Filozofski fakultet, stipendija
 Zdravko Račić, Tehnički fakultet, stipendija
 Stanko Paljević, Građanska škola, stipendija
 Ante Vuletić, gimnazija, stipendija

1942.¹¹⁴

Rudolf Hlobik, Medicinski fakultet, stipendija
 Heda Hudrovski, Filozofski fakultet, stipendija
 Zdravko Račić, Tehnički fakultet, stipendija
 Ante Vuletić, gimnazija, stipendija
 Josip Šimić, Građanska škola, stipendija
 Mirko Cvenić, Učiteljska škola, stipendija
 Ljudevit Vajdić, Tehnička škola, stipendija
 Josip Kralik, Tehnička škola, stipendija
 Olga Dragija, Učiteljska škola, stipendija

1943.¹¹⁵

Josip Šimić, Građanska škola, stipendija
 Mirko Cvenić, Učiteljska škola, stipendija
 Josip Kralik, Tehnička škola, stipendija
 Ljudevit Vajdić, Tehnička škola, stipendija
 Slavica Cvenić, Građanska škola, stipendija
 Zvonimir Šijaković, Tehnička škola, stipendija

1944.¹¹⁶

Ljudevit Vajdić, Tehnička škola, stipendija
 Josip Šimić, Građanska škola, stipendija

109 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1936., kut. br. 29, br. spisa 2653, kut. u fondu 225, Stipendisti L – S.

110 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1937., kut. br. 33, br. spisa 2600, kut. u fondu 225, Stipendisti N – S.

111 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1938., kut. br. 37, br. spisa 2872, kut. u fondu 223, Stipendisti O – S.

112 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1940., kut. br. 42, br. spisa 2373, kut. u fondu 238, Stipendisti I – O.

113 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1941., kut. br. 46, br. spisa 1634, kut. u fondu 242, Stipendisti L – S.

114 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1942., kut. br. 48, br. spisa 1242, kut. u fondu 244, Stipendisti B – O.

115 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1943., kut. br. 51, br. spisa 1132, kut. u fondu 247, Stipendisti N – Ž.

116 Arhiv BiH, Fond *Napredak*, 1944., kut. br. 52, br. spisa 736, kut. u fondu 248, Stipendisti N – Ž.

Godina	Podružnica HKD-a <i>Napredak</i> Osijek (1922. – 1943.)					
	Ukupni prihodi	Rashodi			Zarada	Uživa pogodnost
		Na račun Središnje uprave Napretka	Na račun Podružnice	Ukupno		
	din./kn	Din.	Din.	Din.	Din.	Din.
1921./22.	18.128,00	0,00	6.872,00	6.872,00	11.256,00	0,00
1922./23.	-	-	-	-	-	-
1923./24.	-	-	-	-	-	-
1924./25.	17.100,00	0,00	0,00	0,00	17.100,00	0,00
1925./26.	25.830,00	0,00	0,00	0,00	25.830,00	27.000,00
1926./27.	11.900,00	0,00	0,00	13,00	11.887,00	15.000,00
1927./28.	4.000,00	0,00	0,00	0,00	4.000,00	19.500,00
1928./29.	20.585,10	0,00	0,00	3.460,00	17.125,10	0,00
1929./30.	7.085,10	0,00	0,00	0,00	7.085,10	3.000,00
1930./31.	9.500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9.500,00
1931./32.	22.780,92	5.034,44	7.342,00	12.384,44	10.397,49	12.100,00
1932./33.	7.040,00	40,00	0,00	40,00	7.000,00	7.500,00
1933./34.	7.602,00	1.329,00	584,50	1.913,50	5.689,23	4.500,00
1934./35.	22.834,70	4.166,00	7.883,75	12.049,75	10.784,95	7.800,00
1935./36.	26.375,70	4.643,00	7.671,00	12.314,50	14.951,20	10.600,00
1936./37.	31.380,00	2.097,00	13.248,35	15.345,35	16.034,15	12.100,00
1937./38.	25.854,00	4.134,00	9.953,00	14.087,00	11.767,00	9.350,00
1938./39.	30.686,00	7.487,00	6.435,50	13.922,50	16.763,00	14.800,00
1939./40.	31.728,50	6.693,50	7.659,00	14.352,50	17.376,00	13.550,00
1940./41.	34.345,00	6.340,00	6.221,25	12.561,25	22.283,75	18.407,00
1941./42.	-					
1942./43.	84.357,72	34.622,00	5.072,50	39.694,50	44.663,22	36.900,00

Godina	Povjereništvo HKD-a <i>Napredak</i> Osijek Donji grad (1929. – 1933.)					
	Ukupni prihodi	Rashodi			Zarada	Uživa pogodnost
		Na račun Središnje uprave Napretka	Na račun Podružnice	Ukupno		
1929./30.	629,00 Din.	-	-	-	629,00 Din.	-
1930./31.	2.998,00 Din.	405,00 Din.	-	405,00 Din.	2.593,00 Din.	-
1931./32.	2.421,50 Din.	-	97,50 Din.	97,50 Din.	2.324,00 Din.	-
1932./33.	24,00 Din.	-	-	-	24,00 Din.	-

KRALJEVSKA BANSKA UPRAVA SAVSKE BANOVINE U ZAGREBU,

Pov. II. D. Z. broj: 26.583 1932. U Zagrebu, dne 13. oktobra 1932.

Predmet: Hrvatsko prosvetno i kulturno društvo "Napredak" podružnica u Osijeku, - raspust.

O D L U K A

Povodom izveštaja pretstojništva gradske policije u Osijeku, a na osnovu §.11. Zakona o udruženjima zborovima i dogovorima od 18. septembra 1931. ova Kr. banska uprava

r e š a v a

da se hrvatsko prosvetno i kulturno društvo "Napredak" podružnica Osijek raspusti.-

R a z l o z i :

Prema zvaničnom utvrđenju Pretstojništva gradske policije u Osijeku kao nadzorne vlasti nad ovim udruženjem u smislu §.5, 7, 8 i 9 Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima društvo "Napredak" podružnica Osijek, u svom društvenom delovanju ne rukovodi se odobrenim društvenim pravilima, nego je ispoljavanjem plemensko-seperativističkog smjera pokazalo, da osim pravilima predviđenog cilja ide i za drugim političkim ciljevima protivnima današnjem državnom poretku.

Kako je hrvatsko prosvetno i kulturno društvo "Napredak" podružnica Osijek tim svojim radom ogreškilo o odredbe §.11. al. 1. citiranog Zakona ukazuje se ova odluka na zakonu osnovanom.

Žalba dozvoljena u roku od 15 dana od dana dostave ove odluke na Min. unutr. poslova u Beogradu putem ove Kr. banske uprave.

O tome obavest:

- 1./ Pretstojništvu gradske policije Osijek,
- 2./ Hrvatskom prosvetnom i kulturnom društvu "Napredak" podružnica Osijek na ruke predsednika putem pretstojništva gradske policije u Osijeku.

Zamenik bana

Pomoćnik:
Dr. Hadži v. r.

Za točan prepis jamči:

Odpravništvo kr. banske uprave savske banovine
u Z a g r e b u, dne 13. oktobra 1932.

Tajnički izvještaj

počnesen na glavnoj godišnjoj skupštini Podružnice Hrvatskog kulturnog društva "Napredak" u Osijeku, dne 24. svibnja 1936.

Na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini Podružnice Hrv. kult. društva "Napredak" u Osijeku, koja je održana dne 26. svibnja 1935. bio je izabran sljedeći odbor: predsjednik: g. Ing Karlo Köhler, podpredsjednik: Nikola Butković, tajnik: Dragica Petrović, blagajnik: Olga Mrljak, odbornici: Milan Blažeković, Pavao Srinčić i Dr. Rudolf Woger, zamjenici: Aleksander Hečimović i Zdravko Paulin, nadzorni odbor: Ivan Aničić i Dragutin Engelhardt. Tokom godine zahvalili su se na položaju odbornika gg. Pavao Srinčić, Dr. Woger i zamjenik Zdravko Paulin, a na njihova mjesta kooptirani su u smislu propisa § 36. društva. Právila g. Hečimović, dosadašnji zamjenik i članovi g. Stjepan Zwingl, te g. Ivo Martanović kao zamjenik.

Ovako sastavljeni odbor održao je 14 odborskih sjednica, koje su po gg. odbornicima bile vrlo dobro posjećivane. Početkom ove društvene godine naša je podružnica imala 191 redovitog člana, 4 doživotna člana i 1 utemeljitelja, tokom godine pristupilo je društvu 36. redovitih članova i 2 doživotna člana, a istupilo je iz društva 29 članova, prema tome koncem ove društvene godine broji društvo ukupno 204 člana.

Kroz ovu godinu dana primila je naša podružnica 85 raznih dopisa i okružnica, a otpremljeno je 115 dopisa.

Početkom školske godine primili smo 8 molbi za stipendije i 2 molbe za pogodovna ~~mjesto~~ konviktska mjesta, te su sve molbe sa preporukom otpremljene Središnjoj upravi u Sarajevo. Od ovih molbi uvažila je Središnja uprava 2 molbe za visokoškolsku stipendiju, te je podijelila pravniku Franji Bončini D. 1.000.- i agronomu Marku Bogdanoviću Din. 1.000.- godišnje, a srednjoškolsku stipendiju od Din. 1.000.- dobio je Dragutin Hartly. Naš pitomac u konviktu "Kralj Tomislav" u Sarajevu Vjekoslav Šmit dobio je i ove godine pogodovno mjesto, za koje plaća sve 50.- d. mjesečno, dok na podružnicu otpada Din. 5.500.- godišnje, što sa gornje tri stipendije iznaša Din. 8.500.- godišnje.

Osim toga primila je naša podružnica tokom godine još 12 molbi za jednokratne potpore za nabavku školskih potreština i podmirenje upisnina ili drugih potreba, te je za ove jednokratne potpore podružnica izdala Din. 3.600.-, koji je izdatak podmiren

Kome je na srcu napredak hrvatskoga naroda, taj treba da je i član i prijatelj "Napretka".

Predsjednik:
Ing Köhler, K.

Tajnik:
Dragica Petrović

*Provedeno
1. i 2. razred
Sa prilogom.*

Mjesto Osijek

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

o radu ^{podružnice} hrvatskog kulturnog društva „NAPREDAK“ u ^{podružnice} za društvenu godinu 1935./1936.

PREDSJEDNIK: Konstatiram da ^{je} u smislu društvenih pravila dovoljan broj prisutnih članova za stvaranje pravovaljanih **TAJNIK:** zaključaka, pa ^{odgovorn} odgovaram za 1 sat skupštinu.

Slavna skupštino

Zahvaljujući otklonjenim skupštinskim na brojačnom odzivu. Nakon izmjena propisnog jednog sata otvorenju skupštinu i predlažem da se izabere dva člana, koju će u smislu društvenih pravila potpisati zapisnik današnje skupštine.

Skupština izabire: 1. g. Kamilo Kvarnić
2. g. Petar Janković

Iz toga ^{podjeljujem} podjeljujem ^{ilic} ilic društvenom tajniku, blagajniku i revizoru, da izvjeste ^{o radu} o radu ^{naše} naše podružnice, ^{dužnosti} dužnosti mi je da ^{vas} vas ukratko izvjestim ^{našeg} našeg povjerenišva.

TAJNIK
POVJERENIK

Slavna skupštino!

Na prošlogodišnjoj skupštini ^{naše} naše podružnice ^{obdržavanoj} obdržavanoj dne svibnja 19 ^{izabran je} izabran je ^{sljedeći} sljedeći odbor: ^{izabrali} izabrali su me za povjerenika

Predsjednik g. g. Marko Fronter
Podpredsjednik g. g. Nikola Buiković
Tajnik g. g. Dragica Petrović
Blagajnik g. g. Oleg Strojčić
Revizori g. g. Ivan Papić
g. Anagnin Bugelharat
Odbornici g. g. Pavlo Durić
g. Milan Marčević
g. Dr. Rudolf Woger
Zamjenici g. g. Aleksander Kacimović
g. Karastko Paulin

Tokom društvene godine sastale su u odboru ove promjene: prihvatili se: Pavlo Durić, Dr. Rudolf Woger i Karastko Paulin
neopstojali u odboru: Aleksander Kacimović i Stjepan Kringl
pakupili: Dr. Martinić

Ovakv sastavljen odbor držao je u svemu 14 što redoviti što izvanredni sjednica, što se vidi iz našeg zapisnika.
Početkom društvene godine bilo je ukupno 196 članova, dok danas ima 204 članova i to: počasni:
zakladnika: dobrotvora: 107 ulazne: 107 redoviti: 6 starijotulci

Tokom društvene godine umrli su ovi članovi:

Slava im!

Ovaj izvještaj treba sastaviti prije glavne skupštine u dva primjerka, a popuniti na samoj skupštini tako, da služi kao zapisnik skupštine. Jedan treba poslati najkasnije do 10. lipnja. Središnjoj Upravi i priložiti popis članova i eventualne pismene predloge, a drugi priložiti u knjigu zapisnika.

Broj: 48.746 - 1941.

DAROVNI UGOVOR

Sklopljen između Obćine slob. i kr. grada Osieka kao darodavca na temelju zaključka gradskog načelnika s ovlastima gradskog zastupstva od 28.VI.1941. red.broj 236. te Hrvatskog kulturnog društva "Napredak" središnjice u Sarajevu kao daroprimca na sliedeći način:

I.

Obćine slob. i kr. grada Osieka daruje Hrvatskom kulturnom društvu "Napredak" središnjoj upravi u Sarajevu a ova prima od nje parc.kat.broj 1994/5 jednospratnu kuću broj 2571 u Zagrebačkoj ulici broj 5 u površini od 357 č.hv. i parc.kat.broj 1994/27 dvorište u površini od 97 č.hv. u grunt.ul.broj 4842 p.o. Osiek.

II.

Sve sa ovim pravnim poslom skopčane biljegovine i sve ine troškove i odmjeriti se imajuće %-tne pristojbe, kao i otpadajući porez i javna podavanja pa i pogibelj slučaja nosi daroprimac.

III.

Daroprimac može bez daljnje dozvole nekretnine u čoč.l. ovog ugovora navedene na svoje ime gruntovno prenieti s uknjižbom prava vlasništva.

IV.

Ovaj ugovor sastavljen je u dva suglasna izvorna primjerka od kojih dobije jedan daroprimac a drugi darodavac.

U O s i e k u, dne

Za Obćinu slob. i kr. grada Osieka
Gradski donaćelnik:

Daroprimac:

S v j e d o c i :

- 1) *Hrv. Kultura*
- 2) *Travnik*

Darovni ugovor sklopljen između grada Osijeka i HKD-a Napredak iz Sarajeva od 28. lipnja 1941. o darivanju kuće i zemljišta podružnici HKD-a Napredak u Osijeku

NAPREDKOVO PITOMIŠTE

OSIEK

ZAGREBAČKA UL. 5. – BRZOGLAS 23-93.

Osiek, 6. srpnja 1943.

P.n.

Središnja uprava,

Sarajevo.

Danas smo primili Vaše pismo od 26. pr.mj., pa Vam ođmah na njega i odgovaramo.

Ovdješnje škole u glavnom su zaključile redovnu obuku na 31. svibnja e.g., jer se 1. lipnja u sve škole esim preparandije uselila njemačka vojska. Preparandija je imala redovnu obuku do 6. lipnja, a tada je i ona redovnom obukom prestala. Jedino za maturante nije prestala obuka i oni redovno polažu. Maturanti trgovačke akademije svršili su s maturom i etišli koncem prošlog mjeseca kući. Od Vaših stipendista maturirali su Čulina, Marijanević i Salapević i te sve trejica sa vrlo dobrim uspjehom.

Mi smo načinili izkaz Vašeg dugovanja nama za prehranu za Vaše stipendiste, pa Vam ga prilazemo ovome dopisu. Prema teme izkazu dugujete nam s naslova prehrane za neobraćunane mjesece

Kn 58.500.--(pedesetosamtisućapetstotina)

Ovdješnja podružnica H.K.D. "Napredak" priredila je u mjesecu lipnju sabirnu akciju za Vas, pa je tom zgodom sabrano

Kn 26.500.--(dvadesetšeststisućapetstotina).

Da ovaj novac ne doznačujemo Vama, a Vi opet nama gornji iznos, to ćemo mi gornju svotu zadržati za djelemične pokrice našeg potraživanja od Vas za prehranu, a Vi nam izvolite još doznačiti razliku od

Kn 32.000.--(tridesetdvietisuće).

Ovu doznaku izvolite izvršiti putem Napredkove zadruge, ovdje. Jedine Vas umoljavamo, da u svojim knjigama izvolite izpravno preknjižiti napried izkazani iznes ubran od sabirne akcije i to u korist podružnice "Napredka", ovdje.

Očekujemo Vašu saglasnost s prednjim i ostajemo

Za Dem spremni!

NAPREDAK "ONVIKI"

Prilog:
1 izkaz.

1.1.1. 20/10.13.

Donaciti 32.000 kuna e got
u opor. -

24/10.43

Priloga: 12/11
783

ARHIV
E
I
M

2

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO NARODNOG GOSPODARSTVA GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA PREHRANU

Zagreb, dne 30. kolovoza 1943.

Broj: 36.344/ - - /1943.

GRADSKA APROVIZACIJA
~~KOTARSKA OBLAST~~
~~VELIKA ŽUPA~~

OSIJEK

Ovo glavno ravnateljstvo izdalo je danas pod gornjem broju
odpremno odoprenje tekući broj 2177-2179 na naslov:
"Napre kovom" pitomištu Hrv. kulturnog društva u Osijeku

8.400 kg krušnog brašna	kn	700 kg graha	za 140 osoba u škol.
8.400 " krumpira			god. 1943/44. te
700 " Og brašna		250 kg ulja i	
700 " pšenične krupice		250 kg sladora	za 140 osoba za 6
700 " ječmene kaše			škol. mjeseci.

iz vlastitih zaliha - zarađeno drž. zajednica.
Gornje se stavlja radi znanja i nadzora.

V. s. PROČETNIKA ODJELA ZA RAZPODJELBU
/Dr. Gjureković/

Dostavljeno:
Velikoj župi
Kotarskoj oblasti

R.III.650/45.

Kotarski narodni sud u Osijeku u vijeću sastavljenom od predsjednika suda Dr. Klunčića Martina kao predsjednika vijeća i od sudaca Sušanji Ivana i Dr. Šterpina Ernesta kao članova vijeća, na danas održanoj nejavnoj sjednici povodom traženja suda za suđenje sločina i prestupa protiv narodne časti Srba, Muslimana i Hrvata federalne jedinice Bosne i Hercegovine u Sarajevu na osnovu pravomoćne osude od 30.VII.1945 S.M.C. 221/45 donesene protiv [redacted] i drugova kojima je određena i konfiskacija cjelokupne imovine Saveza Napretkovih zadruga narodne uzdanice kao i pojedinih članica Napretkovih zadruga., donio je sljedeću

O D L U K U

Da se na osnovu ustanove čl. 16 Zak. o konfiskacijama provede konfiskacija cjelokupne imovine filijale Napretkove zadruge u Osijeku.

Naredjuje se, ovos.nadoficijalu Benašić Franji, da kao sudski izaslanik provede odnosno uređivanje dana 12 studenog 1945 godine, u uredovnici Napretkove zadruge u Osijeku na Trg Slobode odnosno tamo gdje se imovine te zadruge nalazi.

Ra O tome se obavješuju:

- 1/Ovos. izaslanik Benašić Franjo u Osijeku
- 2/ Javni tužiocu u Osijeku
- 3/ Gradsko uprava nar. dobara u Osijeku
- 4/ Gradski NO u Osijeku
- 5/ Ovos. ploča.

KOTARSKI NARODNI SUD
U Osijeku, dne 12. studenog 1945

PREDSJEDNIK VIJEĆA:

u. z.

Sušanji Ivan
za točnost otpravka:

Ivan